

Rapport fra fact-finding mission til Kazakstan og Kirgizistan

27. maj – 10. juni 2001

Udlændingestyrelsen og det norske Utlendingsdirektoratet

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	4
2. KAZAKSTAN	6
2.1 GEOGRAFI OG DEMOGRAFI.....	6
2.2 HISTORIE OG POLITISK STRUKTUR.....	6
2.3 FORHOLD OMKRING YTRINGSFRIHED.....	8
2.4. ETNISKE FORHOLD	9
2.4.1 Etniske forhold generelt.....	9
2.4.2 Uighurer	12
2.5 RELIGIØSE FORHOLD.....	16
2.6 MILITÆRTJENESTE.....	17
2.7 SEKSUELLE MINORITETER	18
2.8 RETSFORHOLD	19
2.8.1 Retshåndhævelse.....	21
2.9 STATSBOGERSKAB, DOKUMENTER, IND- OG UDREJSEFORHOLD M.M.....	21
2.9.1 Statsborgerskab	21
2.9.2 Registrering.....	22
2.9.3 Personlige dokumenter og exit-visa.....	22
2.9.4 Ind- og udrejseforhold.....	23
2.9.5 Indrejseforhold for afviste asylansøgere.....	24
3. KIRGIZISTAN	26
3.1 GEOGRAFI OG DEMOGRAFI.....	26
3.2 HISTORIE OG POLITISK STRUKTUR	26
3.3 KONFLIKTERNE I DET SYDLIGE KIRGIZISTAN	28
3.4 ETNISKE FORHOLD	32
3.4.1 Etniske forhold generelt.....	32
3.4.2 Uighurer i Kirgizistan	35

3.2.3 Etniske forhold i det sydlige Kirgizistan.....	38
3.5 RELIGIØSE FORHOLD.....	40
3.6 MILITÆRTJENESTE.....	40
3.7 FORHOLD OMKRING YTRINGSFRIHED.....	42
3.8 FORHOLD FOR HOMOSEKSUELLE OG KVINDER.....	44
3.9 ANDRE MENNESKERETTIGHEDSFORHOLD	44
3.10 RETSFORHOLD	44
3.10.1 Retshåndhævelse.....	46
3.11 STATSBOGERSKAB, DOKUMENTER, IND- OG UDREJSEFORHOLD M.M.....	48
3.11.1 Statsborgerskab	48
3.11.2 Opholdstilladelse.....	48
3.11.3 Dokumenter.....	49
3.11.4 Registrering.....	49
3.11.5 Migrationsforhold	50
3.11.6 Indrejseforhold for afviste asylansøgere.....	50
4. LISTE OVER KONSULTEREDE ORGANISATIONER OG PERSONER.....	51
4.1 KAZAKSTAN.....	51
4.2 KIRGIZISTAN.....	52
5. BILAG.....	54
BILAG 1: KORT OVER CENTRALASIEN	55
BILAG 2: KORT OVER KAZAKSTAN	56
BILAG 3: KORT OVER KIRGIZISTAN.....	57
BILAG 4: BISHKET- OG DUSHANBEDEKLARATIONERNE.....	58

1. Indledning

Udlændingestyrelsen og det norske Utlændingsdirektoratet gennemførte i perioden 27. maj til 10. juni 2001 en fact-finding mission til Kazakstan og Kirgizistan med det formål at indsamle informationer i henhold til følgende kommissorium:

Delegationen skal i en fact-finding rapport efter møder med relevante myndigheder, internationale og nationale organisationer, advokater og NGO'er m.v. belyse følgende:

Politiske forhold, herunder partistruktur, forhold for oppositionspartierne og for politisk aktive.

Forhold omkring ytringsfrihed.

Forhold omkring militærtjeneste, herunder straf for unddragelse og desertering.

Minoritetsforhold, herunder for uighurer, russere og jøder.

Forhold omkring fundamentalistiske islamiske grupper.

Forhold for religiøse grupper herunder for kristne.

Retsforhold og retshåndhævelse.

Forhold omkring statsborgerskab, bopælsregistrering og personlige dokumenter, herunder udstedelse af exit-visa.

Forhold omkring ind- og udrejse, herunder indrejse for asylansøgere, der har fået afslag på asyl (efterfølgende benævnt som "afviste asylansøgere").

Flygtningenævnet i Danmark har til kommissoriet ønsket at få belyst i hvilket omfang, det er muligt for indbyggerne i Kazakstan og Kirgizistan at opnå myndighedernes beskyttelse, og hvordan klage over politiet og de øvrige myndigheder bliver behandlet. Man har endvidere bedt om at få situationen for etniske lezginere i Kirgizistan belyst, og hvorvidt tvangshvervninger finder sted, samt hvorvidt islamiske fundamentalistiske grupper bekæmper myndighederne. For så vidt angår Kazakstan har Flygtningenævnet ønsket at få forholdet mellem det kosakiske forbund "Fædrelandet" og islamiske grupper oplyst. Rigspolitiet i Danmark har ønsket oplysninger om identifikationsmuligheder, herunder fingeraftryksregistre og folkeregistrering i de to lande. Man har endvidere bedt om at få oplysninger om, hvilke beviser myndighederne i de pågældende lande kræver for at acceptere, at en person er statsborger i det respektive land. I den forbindelse ønsker man oplyst, hvilke myndigheder, der er ansvarlig for identifikationen, og hvorvidt det er muligt for Rigspolitiet at tage direkte kontakt til disse myndigheder. Endeligt beder man delegationen om at have opmærksomheden rettet mod yderligere forhold, der vil være relevante i forbindelse med Rigspolitiets udsendelse af personer til Kazakstan og Kirgizistan. Endeligt har de norske myndigheder ønsket oplysninger vedrørende homoseksuelles forhold i de pågældende lande.

Delegationen afholdt møder i Almaty og i hovedstaden Astana i Kazakstan samt i Osh og hovedstaden Bishkek i Kirgizistan (jfr. kort i bilag 1, 2 og 3). Møderne blev afholdt med myndigheder, internationale og lokale menneskerettighedsorganisationer, med repræsentanter for etniske og seksuelle minoriteter og med journalister m.fl. Der henvises til listen over konsulterede personer i afsnit 4, i hvilken også enkelte kilder beskrives nærmere.

Trods en forudgående aftale lykkedes det ikke at få gennemført et møde med en uighurorganisation i Osh, da lederen udeblev, og heller ikke efterfølgende ønskede at møde delegationen. I Kazakstan ønskede en kilde at blive refereret som en international organisation, og en enkelt kilde ønskede at fremstå som anonym ved drøftelserne af bestemte spørgsmål i den efterfølgende missionsrapport. I Kirgizistan ønskede en international organisation og dennes lokale afdeling, en gruppe unge menneskerettighedsaktivister samt en vestlig ambassade ligeledes at fremstå anonymt i missionsrapporten. Ved flere emner ønskede den vestlige ambassade desuden ikke at blive citeret overhovedet. Ønsket om anonymitet er fremsat med forskellige begrundelser, herunder ikke at skade de stedlige arbejdsvilkår med blandt andet flygtninge, og en enkelt kilde ønskede ikke at blive inddraget i et lands konkrete asylsagsbehandling og ved afslag at blive henvist til som referencegrundlag.

I kriterierne for udvælgelsen af kilderne er indgået kildens repræsentativitet, kompetence og viden i forhold til de emner, der skulle undersøges. Dertil er søgt tilstræbt en vis bredde i kildegrundlaget, så at såvel myndigheder, nationale som internationale organisationer m.fl. er blevet inddraget. Spørgsmål af juridisk karakter er så vidt muligt blevet forelagt juridiske eksperter og organisationer. Antallet af kilder er udvalgt efter emnernes kompleksitet samt efter missionens tidsmæssige ressourcer. Kildernes faktuelle oplysninger er, så vidt det er muligt, søgt verificeret gennem andre kilder, herunder skriftlige. Kildernes vurderinger og opfattelser af bestemte forhold er i rapporten gengivet loyalt.

Delegationen blev såvel i Kazakstan som i Kirgizistan godt modtaget. Ved flere af møderne blev der brugt lokal tolk.

Der er i rapporten ikke tilstræbt en ensretning af translitteration af navne og stednavne, som alt efter hvilket translitterationssystem, der anvendes, kan variere.

2. Kazakstan

2.1 Geografi og demografi

Kazakstan er med 2,7 millioner kvadratkilometer den største af de fem central-asiatiske stater (jfr. bilag 1). I nord og nordvest grænser landet op til Den russiske Føderation, i øst mod Kina, i syd mod Kirgizistan, Uzbekistan og Turkmenistan samt Aralsøen og mod vest mod Det Kaspiske Hav. Store dele af landet består af stepper og ørkener. Det kazakiske Consular Service Department oplyste, at Kazakstan arealmæssigt er det niende største land i verden, og at landet til sammenligning er fem gange større end Frankrig (jfr. kort over Kazakstan i bilag 2).

Ifølge en folketælling i 1989 androg indbyggertallet 16,46 millioner. Ifølge skønnede tal fra juni 2000 er indbyggertallet omtrent det samme som i 1989.

Den dominerende religion er islam, hvoraf hovedparten er sunnimuslimer, efterfulgt af russisk ortodokse samt katolikker og protestanter m.fl.

Der skelnes mellem statsproget, som er kazakisk, og de officielle sprog, som er såvel kazakisk som russisk. Kazakisk er et altaisk tyrkisk sprog, og det skrives med det kyrilliske alfabet¹. Det skønnes, at kun en mindre del af kazakerne og ingen af de øvrige minoriteter taler kazakisk, hvorfor russisk er det fremherskende sprog.

2.2 Historie og politisk struktur

Kazakerne har traditionelt været et nomadefolk, og det er først fra 1500-tallet, at der kan tales om en egentlig kazakisk nation. I 1500-tallet ses kazakerne delt i tre horder: den store horde i sydøst, mellemhorden i det centrale Kazakstan og den lille horde i nord. Horderne var igen opdelt i stammer og klaner. Denne sociale struktur har bevaret sig gennem flere århundrede og er fortsat eksisterende. I anden halvdel af det 19. århundrede begyndte en massiv indvandring af etniske russere, der fortsatte indtil Sovjetunionens opløsning. De russiske indvandreres bosættelse på de kazakiske nomaders landsbrugsjorder førte til stærk utilfredshed, og da Tsarrusland under første verdenskrig i 1916 indførte tvungen værnepligt for kazakerne, kom det til et voldeligt oprør, der blev nedkæmpet. Efter Oktoberrevolutionen blev kazakerne anerkendt som en af Sovjetunionens mange nationaliteter og indlemmet i den Socialistiske Føderative Republik Rusland. I 1920 fik området status som en autonom republik inden for den russiske republik, og da russerne ikke skelnede mellem kazaker og kirgizer, blev betegnelsen den Socialistiske Autonome Sovjetrepublik Kyrgyz. Først i december 1936 blev Kazakstan til en egentlig statsnation, idet landet inden for Unionen af de Socialistiske Sovjetrepublikker fik status som en sovjetrepublik, nemlig som den

¹ Indtil 1928 anvendtes de arabiske skriftegn, hvorefter det blev afløst af den latinske skrift, som dog i 1940 igen blev afløst af den kyrilliske.

Socialistiske Sovjetrepublik Kazakstan. Det var ved kollektiviseringen i 1930'erne, at de sidste kazakiske nomader tvangsmæssigt blev gjort fastboende, og det skønnes at en million kazaker omkom af hungersnød og andre problemer som følge af kollektiviseringen af landbruget.

I december 1990 erklærede Kazakstan sig som en suveræn stat, men i en folkeafstemning i marts 1991 stemte 94% af befolkningen for en bevarelse af Sovjetunionen. Først efter augustkuppet i 1991 og den endegyldige opløsning af Sovjetunionen, erklærede Kazakstan den 16. december 1991 som den sidste af de central-asiatiske lande sig som en uafhængig stat. Straks efter den 21. december underskrev landet som medstifter SNG-samarbejdsaftalen². Kazakstans nuværende præsident, Nursultan Nazarbayev, tiltrådte posten som formand for ministerrådet i 1984, i 1989 som førstesekretær i det kazakiske kommunistparti, i februar 1990 som formand for det øverste sovjet, og i april 1990 blev han valgt af parlamentet til den nye præsidentpost. Som eneste kandidat blev han ved direkte valg med 98% af stemmerne valgt som præsident i december 1991.

Præsidenten har siden gennemført omfattende reformer i statsapparatet. F.eks. er 48 ministerier blevet reduceret til 25. Især inden for den økonomiske sektor er der sket reformer. Præsidenten har ligeledes iværksat omfattende programmer til bekæmpelse af korrupsionen.³

I april 1995 stemte 95% af befolkningen for en forlængelse af præsidentens embedsperiode indtil år 2000. I januar 1999 genvalgtes han med 83% af stemmerne og ud af fire kandidater til en ny femårig periode som præsident. Oppositionen kritiserede valgforløbet, idet flere kandidater var blevet udelukket, herunder den tidligere premierminister Kazhegeldin, på grund af deltagelse i et møde i en ikke-registreret politisk organisation. (Kazhegeldin blev i februar 2000 anklaget for illegal erhvervelse og besiddelse af våben og ammunition). Andre nydannede oppositionspartier havde forud for valget ikke kunnet eller havde haft store problemer med at blive registreret hos justitsministeriet. OSCE og andre internationale observatører kritiserede valget og den forudgående valgkamp. OSCE kritiserede blandt andet forbudet mod, at kandidater, der i året før valget var blevet idømt administrative sanktioner for ”planlagte forseelser”, ikke kunne opstille. Dertil kom restriktioner i forhold til demonstrationsrettighederne, og oppositionens manglende mulighed for at få adgang til medierne.⁴

Kazakstans første valg til parlamentet, Kenges, blev afviklet i marts 1994. Det blev vundet af People's Unity Party, hvis formand var præsidenten, og løsgængere fra den såkaldte præsidentliste, hvorved præsidentens tilhængere blev det nye parlaments stærkeste fløj. Valget førte til en forfatningskrise i 1995, da forfatningsdomstolen erklærede valget for ugyldigt, og parlamentet måtte træde tilbage. Indtil det næste parlamentsvalg kunne finde sted, og en ny forfatning og valglov kunne vedtages, blev landet regeret ved præsidentielle dekreter. En ny forfatning, som indebar en omstrukturering af de øverste politiske organer, blev ved en folkeafstemning vedtaget i august 1995. Ændringerne medførte oprettelsen af et to-kammer system: et senat med 47

² SNG er den russiske forkortelse af Sammenslutningen af Uafhængige Stater, der på norsk forkortes til SUS og engelsk til CIS.

³ Afsnittet er baseret på følgende kilde: *Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States 1999* samt *ibid.* 2000. London hhv. 1999 og 2000.

⁴ OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights: *The Republic of Kazkstan. Presidential Election. 10 January 1999. Assessment Mission.*

medlemmer, hvoraf syv udnævnes af præsidenten, og en repræsentativ forsamling, Majlis, med 67 direkte valgte medlemmer. Den nye forfatning udvidede også præsidentens beføjelser og afskaffede vice-præsidentposten. Den 9. december 1995 afholdtes der valg til det nye Majlis, men da kun 41 ud af de 67 pladser blev besat, måtte valget i de distrikter, hvor der ikke var valgt repræsentanter, gå om. Den 10. og 24. oktober 1999 blev der på ny afholdt valg til Majlis, hvor problemerne fra første valg gentog sig, og som foranledigede OSCE til igen at kritisere valgforløbet. Kritikken drejede sig blandt andet om myndighedernes indblanding, herunder domstolenes favorisering af nærtstående partier til den eksisterende magtstruktur, og om intimidering af oppositionspartiernes valgkampagner. OSCE konkluderede, at valget ikke levede op til standarderne som formuleret i Københavnerdokumentet fra 1990.⁵

Comitee on International Affairs, Defence and Security anførte, at Kazakstan er et pluralistisk demokrati og afviste, at den politiske opposition har problemer, og at der skulle forekomme politisk forfølgelse, som anført af forskellige nationale NGO'er og internationale organisationer. Kazakstans økonomi er, mente kilden, i sammenligning med andre tidligere sovjetrepublikker meget stabil, og landet har ikke som andre tidligere sovjetrepublikker været udsat for etniske konflikter eller andre former for konflikter.

En international organisation mente, at Kazakstan har en dygtig og kompetent præsident, der benytter dygtige rådgivere til fordel for landet. Modsat består parlamentet (Majlis) af meget ringe uddannede og delvis inkompetente medlemmer, og kommunistpartiet er det eneste reelle oppositionsparti. I tilfældet Kazakstan var præsidentens udvidede magtbeføjelser derfor ikke et negativt.

Kazakstan indgik i 1996 i en uformel alliance med Kina, Rusland, Kirgizistan og Tadjikistan, den såkaldte Shanghai Five. I august 1999 vedtog landene den fælles Bishkek-deklaration om samarbejde på en række punkter, herunder bekæmpelse af terrorisme. I juli 2000 intensiveredes samarbejdet i henhold til den såkaldte Dushanbe-deklaration, og i juni 2001 blev samarbejdet udvidet med Uzbekistans optagelse. Samtidig blev alliancen omdøbt til The Shanghai Organisation for Cooperation, SOC. Det er planlagt at oprette et fælles anti-terroristcenter i Bishkek, samt at oprette et stående fælles militært beredskab. (Bishkek- og Dushanbe-deklarationerne er vedlagt i bilag 4.).

2.3 Forhold omkring ytringsfrihed

Almaty Helsinki Committee oplyste, at ved privatiseringen af de tidligere statsejede medier var de fleste medier samt produktionsapparatet overgået til private organisationer. I dag er medierne fordelt på forskellige finansielle interessegrupper, hvoraf nogle af grupperne er relateret til præsidentfamilien.

Komiteen mente, at pluralismen blandt medierne i dag fortsat er begrænset, og at mange mennesker ikke kan få adgang til medierne. Der findes nogle få oppositionsaviser, men deres oplag er ikke

⁵ Se hertil OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights: *Republic of Kazakstan. Parliamentary Elections. 10 and 24 October 1999. Final Report.* Januar 2000.

særlig stort, og de har store økonomiske problemer. En del af dem trykkes i udlandet bl.a. i Rusland og Kirgizistan.

En international organisation oplyste, at der er vedtaget en ny medielov. Diskussionerne i parlamentet i den forbindelse har dog mest drejet sig om, hvorvidt russiske tv-programmer skulle oversættes til kazakisk, og hvorvidt der skulle produceres flere kazakiske programmer. Ifølge Almaty Helsinki Committee blev der i marts 2000 vedtaget et tillæg til den nye medielov. Hensigten med tillægget var, efter komiteens opfattelse, at gøre det muligt for myndighederne at kontrollerer de uafhængige medier.

Ifølge komiteen har der ligeledes været mange retssager mod journalister og udgivere, herunder især i forbindelse med bagvaskelse o.lign., idet offentlig kritik af en person ofte opfattes som personlig chikane. I nogle af disse tilfælde er en bestemt udgave af et medie blevet konfiskeret. Retssagerne er ofte endt med, at udgiverne er blevet idømt høje bøder.

2.4 Etniske forhold

2.4.1 Etniske forhold generelt

I Kazakstan lever der over 100 etniske minoriteter, og landet er ifølge IOM det mest multietniske samfund af alle de tidligere sovjetrepublikker. Det adskiller sig på dette punkt markant fra de øvrige centralasiatiske lande. Minoriteterne er repræsenteret og har talerør i den statslige organisation *Assembly of Nations*.

Ifølge en folketælling fra 1989 udgjorde de etniske kazakere med 39,7% den største etniske gruppe, men dog ikke befolkningsmajoriteten. Den næststørste gruppe var russere med 37,8% (som i 1979 udgjorde majoritetsgruppen), efterfulgt af 5,8% tyskere, hvoraf en stor del blev deporteret til Centralasien under 2. verdenskrig, og ukrainere med 5,4%. Resten bestod af uzbekere, tartarer, koreanere, der blev deporteret fra det sovjetiske fjernøsten i slutningen af 1930'erne, dunganerne, som er kinesiske muslimer, der indvandrede til Kazakstan i midten af 1800-tallet, og uighurer m.fl.

På grund af omfattende migration siden Kazakstans selvstændighed er det demografiske billedet i løbet af 1990'erne blevet væsentligt ændret. Således er cirka 183.000 etniske kazaker fra Rusland, Kina, Mongoliet, Tyrkiet og andre lande indvandret til Kazakstan, hvorved andelen af kazaker ifølge IOM er steget til 53,4% i 1999. Omvendt er andelen af russere, tyskere, ukrainere og belarussere faldet, idet mellem 1,5 og to millioner hovedsagligt russere er udvandret af Kazakstan. Ifølge en folketælling fra 1999 er befolkningstallet dermed faldet fra 16,4 millioner i 1992 til 14,9 millioner i 1999. Russernes andel udgør i dag 30%, ukrainernes 3,7%, tyskernes 2,4%, belarussernes 0,7%, uzbekernes 2,5%, tartarernes 1,7%, uighurernes 1,4% og koreanernes 0,7%. For den etniske titulargruppe har disse ændringer betydet, at den for første gang i landets historie med 53,4% udgør befolkningsmajoriteten.

Den omfattende udvandring opfattes af kilderne, herunder IOM, UNDP og en international organisation, som et udslag af en kraftig opblussen af kazakisk nationalisme efter selvstændigheden. For at favorisere de etniske kazaker blev for eksempel russisk afskaffet som officielt sprog til fordel for kazakisk med den konsekvens, at alene personer, der beherskede kazakisk i skrift og tale, kunne få ansættelse inden for den offentlige administration eller indtage politiske embeder. Det

udelukkede mange etniske minoriteter, der kun kunne tale russisk, herunder alle russerne og i øvrigt også mange kazaker, som aldrig havde lært kazakisk og størstedelen af landets veluddannede elite. Efter heftig kritik fra en lang række menneskerettighedsgrupper og Rusland for omfattende statslig diskriminering af andre etniske grupper end kazaker, blev russisk derfor genindført som et officielt sprog. Dog er det således, at der i dag skelnes mellem statssproget, som er kazakisk, og de officielle sprog, nemlig kazakisk og russisk. Da de kazakisktalende er i minoritet, er russisk de facto det fremherskende sprog. Dog er beherskelsen af kazakisk stadig nødvendig for at kunne indtage et politisk embede eller en ledende post i statsadministrationen. Konsekvensen er reflekteret ved en kraftig underrepræsentation af minoriteter, herunder russere, i statsadministrationen og i parlamentet.

Den kazakiske nationalisme begrundes med **kazakernes** følelse af at være blevet diskrimineret i deres eget land under Sovjetperioden. Blandt andet følte kazakerne sig diskrimineret på deres nationale sprog, idet det officielle sprog var russisk, og idet der manglende undervisning i kazakisk. Mange kazaker kunne således ikke tale kazakisk. Dette problem er dog fortsat eksisterende.

Som en nok så væsentlig årsag til følelsen af at været diskrimineret hørte ligeledes, at kazakerne som den etniske titulargruppe var i mindretal i Kazakstan. I begyndelsen af 1990'erne iværksatte regeringen derfor et immigrationsprogram for etniske kazaker i udlandet, hvoraf det skønnedes at der levede mellem tre og fire millioner, for at højne befolkningsandelen af etniske kazaker. Mange af disse kazaker har aldrig været i Kazakstan og er enten anden eller tredje generationsudvandrere. Hovedparten taler således heller ikke kazakisk.⁶

Cirka 183.000 kazaker fra hovedsageligt Mongoliet, Kina, Tyrkiet, Rusland, Uzbekistan og Afghanistan er siden 1994 indvandret til Kazakstan. Ifølge en kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, har mange af dem, især kazakerne fra Mongoliet, Uzbekistan og Afghanistan, har haft meget svært ved at integrere sig. Dels har de haft store sprogvanskeligheder, idet nogle kommer fra ikke-russisktalende lande, og dels har det ofte været bønder med meget dårlig uddannelse, der har haft svært ved at finde arbejde. Om end staten har sørget for immigranternes indkvartering, har den ikke sørget for uddannelse, og mange af immigranterne tilhører i dag ifølge IOM nogle af de fattigste grupper i landet. Immigranterne har derudover været konfronteret med megen bureaukrati. For eksempel har det været særdeles svært at få udleveret de relevante blanketter til ansøgning om statsborgerskab, eller de skulle købes, ifølge IOM, af ”grådige embedsmænd” for op til 500 Tenge (ca. 90 kroner)⁷. Resultatet er, at ud af de 183.000 kazakiske immigranter har kun 68.300 opnået statsborgerskab. Resten har endnu ikke fået statsborgerskab og er tilmed statsløse, da de kazakiske myndigheder har krævet, at de som forudsætning for at kunne blive kazakiske statsborgere skulle frasige sig deres tidligere statsborgerskab. Sidstnævnte har også været problematisk for blandt andet kazakere fra Mongoliet, da Mongoliet har lagt mange bureaukratiske hindringer i vejen for, at deres mongolske statsborgerskab kunne annulleres.

Ifølge UNDP var den omfattende **russiske** udvandring begrundet i, at russernes indtil for tre til fem år siden følte sig stærk diskrimineret i hverdagen af kazaker og af myndighederne ved udelukkelsen

⁶ Jfr. fodnote 3.

⁷ IOM har på denne baggrund ladet trykke 30.000 kopier af de vigtigste formularer og distribueret disse til migrationsmyndighederne og NGO'er i Almaty distriktet med udtrykkelig besked om, at formularerne skulle udleveres til potentielle ansøgere omkostningsfrit.

fra offentlige stillinger og politiske poster på grund af kravet om kazakiske sprogkunderskaber. Men også på grund af landets faldende økonomi, således at russerne alt i alt ikke så nogen fremtid for sig selv og deres børn i Kazakstan. Da det hovedsageligt er de veluddannede, der er udvandret, har det ført til en alvorlig hjerneflugt til stor skade for landet. Ifølge UNDP, IOM og en kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, har de kazakiske myndigheder for at bremse den russiske udvandring forsøgt at skabe bedre forhold for russerne, og som et symbol på velviljen både overfor det russiske mindretal og Rusland er en etnisk russer for nyligt blevet udnævnt til justitsminister. Det har ifølge Committee on International Affairs, Defence and Security ført til, at de russere, der i 1990'erne udvandrede til Rusland, i et stigende antal vender tilbage til Kazakstan.

Ifølge UNDP er den **tyske** udvandring begrundet af en kombination af dårlige økonomiske forhold og en følelse af diskriminering på grund af sprogsituationen og manglende muligheder for at lære tysk. Den tyske regering har ifølge UNDP støttet udvandringen via et særligt program, som implicerer finansiel støtte til selve udrejsen og til integrationen i Tyskland. De tilbageværende tyskere i Kazakstan udsættes ifølge UNDP ikke længere for diskriminering.

Ifølge UNDP er også en del **jøder** er udvandret i løbet af 1990'erne, og det skønnes at jøderne i dag udgør cirka 100.000 personer. De jødiske samfund består både af sefarin og ashkenazi jøder. UNDP vurderede, at de jødiske organisationer er stærke og får støtte fra den israelske ambassade. Der findes én synagoge. Jøder udsættes, ifølge UNDP, ikke for diskriminering, og er integrerede i samfundet. Mange jøder indtager høje poster i statsadministrationen og i den politiske struktur. Ifølge UNHCR har jøderne ikke haft problemer i Kazakstan.

Kosakkerne, som ikke er en etnisk gruppe, men en social og kulturel gruppe, kommer oprindeligt fra Ukraine og Rusland. Der har i det nordlige og østlige Kazakstan, herunder i Astanadistriktet, for to år siden været en række voldelige episoder, idet den kosakiske befrielsesbevægelse har haft til mål at få indlemmet nogle af de Kazakstans nordlige og østlige områder i Den Russiske Føderation. Ifølge UNDP blev de kosakiske ledere fængslet på grund af deres separatistiske aktiviteter og politik for to år siden, og dermed er konflikterne ophørt.

Ingen af kilderne havde kendskab til, at **lezginere**, som er en etnisk minoritet fra Aserbajdsjan, skulle have problemer i Kazakstan.

UNDP havde heller ikke kendskab til, at der skulle forekomme diskriminering af de 100.000 **tyrkere**, der opholder sig i landet, eller af **tjetjenerne**, herunder tjetjenske flygtninge⁸.

UNDP anførte, at spørgsmålet om etniske minoriteter er et meget sensitivt og alvorligt emne for kazakerne, og indtil for få år siden har situationen været problematisk. UNDP mente, at i dag er situationen for de etniske mindretal generelt forbedret, blandt andet fordi de økonomiske forhold er blevet bedre. Der er dog fortsat økonomiske og kulturelle problemer. Ifølge UNHCR har minoriteterne i dag, bortset fra uighurerne, generelt ingen problemer i Kazakstan, og at etnisk diskrimination ikke alene kan danne grundlag for asyl, heller ikke for uighurerne. IOM oplyste, at etniske minoriteter i Kazakstan i dag generelt ikke udsættes for diskriminering. IOM og UNHCR tilføjede, at mange af dem, der er udvandret, har gjort det af sociale og økonomiske årsager.

⁸ Tjetjenere bliver i Kazakstan såvel som i Kirgizistan af myndighederne forhindret i at få adgang til asylproceduren.

UNDP pointerede, at alle etniske minoriteter, forudsat at de er kazakiske statsborgere, har personlige dokumenter, og at alle har adgang til de sociale goder, som der dog i praksis skal betales for.

2.4.2 Uighurer

2.4.2.1 Generelt

Uighurer menes at nedstamme fra det centralasiatiske nomadefolk hunnerne. Uighurerne taler et tyrkisk sprog og har siden det 6. århundred haft et skriftsprog og et eget alfabet (alfabetet er dog i dag erstattet med kyrillisk). Uighurerne hævder at have grundlagt buddhismen i Centralasien, for derefter at konvertere til islam i 934.

Navnet uighur nævnes for første gang i kinesiske kilder fra omkring Kristi fødsel, og den første uighuriske statsdannelse fandt sted i 700-tallet i det østlige Turkestan⁹. Det uighuriske rige havde sin storhedstid mellem 850 og 1250, hvor det stort set dækkede hele Turkestan. Det sidste uighuriske rige bestod indtil 1876 i det østlige Turkestan, hvor det blev invaderet af de kinesiske manchuer og indlemmet i Kina som provinsen Xinjiang (Nye grænser).

Både før og efter de kinesiske kommunisters magtovertagelse, hvor provinsen fik status som autonom, har der under krav om selvstændighed og et frit Turkestan været flere oprør, voldelige gadekampe og bombeattentater anført af forskellige militante uighuriske grupper og uighuriske oppositionelle partier. Siden 1980'erne og især efter de central-asiatiske staters selvstændighed har den kinesiske politik overfor de muslimske uighurer ført til en stigende undertrykkelse og alvorlige krænkelse af menneskerettighederne. Flere hundrede uighurer er, efter beskyldninger om at være separatister, blevet henrettet, og mange er flygtet til nabolandene¹⁰. Omvendt har undertrykkelsen ført til en skærpelse af den militante situation, og senest den 8. juni 2001 er der meldt om et sammenstød mellem flere hundrede kinesiske og uighuriske studenter i Xian.

Committee on International Affairs, Defense and Security mente, at Kina bekæmper uighuropstandene på forskellige måder bl.a. ved at ændre på befolkningsstrukturen i provinsen, idet etniske kinesere bosættes i stort antal i Xinjiang provinsen, og at der sker omfattende forsøg på assimilering af uighurerne i provinsen. Officielt benægter Kina, at landet har problemer med uighurerne, og hvis det har problemer, at det er interne problemer. Kilden mente tillige, at de kinesiske myndigheder forhindrer kinesiske uighurer i at rejse ud af Kina, idet der er omfattende kontrol ved grænsen.

Center for Integration of Refugees oplyste, at der officielt bor otte millioner uighurer i Kina, men da uighurerne i Kina for at undgå at betale skat ikke lader sig registrere, kunne det uofficielle tal ifølge kilden meget vel være 15 millioner. Med hensyn til de uighurer, der lever uden for Xinjiang provinsen i Centralasien, oplyste den samme kilde, at der før første verdenskrig levede omkring 1½ million uighurer i Uzbekistan, Kazakstan og Kirgizistan.

⁹ Turkestan dækkede historisk det område i Central-Asien, der var beboet af tyrkisktalende folk, og strakte sig fra det Kaspiske hav i vest til Gobi ørkenen i øst (Mongoliet). Turkestan omfattede således de nuværende central-asiatiske stater, dele af Mongoliet og det østlige Kina.

¹⁰ For en mere udførlig og detaljeret redegørelse af situationen henvises til Amnesty International's rapport fra april 1999: *People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region*.

2.4.2.2 Uighurer i Kazakstan

Før anden verdenskrig androg antallet af uighurer i Kazakstan ifølge Center for Integration of Refugees omkring 600.000. På grund af en omfattende emigration til Kina er antallet af kazakiske uighurer imidlertid faldet til 210.000 i dag. Da mange ikke lader sig registrere, skønnes det uofficielle tal dog at være 300.000. Til dette kunne Association of Sociologists and Political Scientists, der arbejder med et forskningsprojekt om forholdene for uighurer i Kazakstan, Kirgizistan og Uzbekistan, yderligere oplyse, at mange kazakiske uighurer ændrer deres etnicitet, når de skal forny deres ID-dokumenter og nationalitetspas, hvorfor antallet af etniske uighurer i Kazakstan er højere end det officielt angivne.

Association of Sociologists and Political Scientists oplyste, at de kazakiske uighurer hovedsageligt lever på landet, og at der findes flere uighuriske samfund i Almaty distriktet op til grænsen til Kina. For at kunne rejse ind i disse områder, skal der fremvises et specielt sikkerhedspas, der kan erhverves hos de lokale myndigheder. Uighurer, der har bopæl i områderne, kan dog frit rejse ind og ud. Andre uighurer kan rejse ind under ledsagelse af en uighur med fast bopæl i området. Committee on International Affairs, Defense and Security oplyste, at antallet af uighurer i Almaty distriktet er omkring 40.000.

2.4.2.3 Politiske, sociale og kulturelle forhold

Der findes ifølge Association of Sociologists and Political Scientist 14 uighur organisationer i Kazakstan, herunder kulturelle organisationer, men da organisationernes budgetter er lave, har uighurerne problemer med at finansiere kulturelle aktiviteter og at udgive publikationer m.m. til støtte for opretholdelsen af deres nationale og kulturelle identitet. Da uighurerne ingen midler får fra staten, har flere uighuraviser måttet lukke, således at der nu kun udgives én avis, nemlig *Uighur Avazi*. For to år siden blev et ugentligt to-timers TV program skåret ned til kun at vare 20 minutter.

Der findes ingen officielle, dvs. registrerede uighurpartier. Af ikke registrerede politiske organisationer findes Uighurstan Liberation Organisation og United Eastern Turkestan National Front. Ingen kilder kunne give nærmere oplysninger om disse organisationers aktivitetsniveau. Der er ifølge Association of Sociologists and Political Scientists ingen uighurer i regeringen, og der er kun én uighur repræsenteret i parlamentet. Uighurerne havde ifølge kilden tidligere 63 skoler. I dag er antallet reduceret til 13. Regeringen har som begrundelse for lukningerne anført, at uighurerne ikke brugte skolerne. Kun 0,7% af de studerende på de højere læreanstalter er uighurer. UNDP oplyste, at i uighursamfundene i Almaty distriktet findes en række uighurskoler. Uighurfamilierne er ifølge Center for Integration of Refugee fertile, og har gennemsnitlig fire til fem børn. Uighurerne lever ifølge Association of Sociologists and Political Scientists fortrinsvist af at drive handel bl.a. på de lokale markeder. Deres levestandard er lav, og i mangel af kontanter er byttehandel udbredt. Mange er desuden beskæftiget på det sorte marked.

Kazakiske uighurer adskiller sig ifølge Center for Integration of Refugees fra kinesiske uighurer ved, at kinesiske uighurer taler uighurisk med en særlig kinesisk kutai dialekt, og at de bruger det arabiske alfabet i skriftsproget modsat uighurerne i Kazakstan, der bruger det kyrilliske. Desuden er de kinesiske uighurer mere traditionelt muslimske end de kazakiske uighurer, der ifølge kilden kan beskrives som *mellow muslims*. Dertil mente kilden, at den russiske indflydelse på de kazakiske uighurer har sat sig kulturelle spor, som giver sig udslag i tydelige forskelle på kultur og adfærd de to uighuriske folk imellem.

2.4.2.4 Kinesiske uighurer i Kazakstan

Center for Integration of Refugees oplyste, at næsten alle kazakiske uighurer har slægtninge i Kina. Committee on International Affairs, Defense and Security anførte, at der er tusinder af kazakiske uighurer, der har slægtninge i Kina, og som er bekymrede for dem, hvilket ifølge kilden er forståeligt. Center for Integration of Refugees oplyste, at det indtil 1963 var tilladt for kazakiske uighurer at emigrere til Kina og for kinesiske uighurer at emigrere til Kazakstan. Kilden oplyste videre, at før 1997 var der ingen begrænsning i at rejse frem og tilbage over grænsen for såvel kinesiske som kazakiske uighurer. I dag foregår der fortsat livlig handel mellem landenes uighurer, men mulighederne for familiebesøg er blevet begrænset. Dels på grund af bureaukrati, således er myndighedernes accept af de nødvendige invitationer for at kunne få visum begrænset, og dels på grund af eksorbitante krav om bestikelser. Mange kinesiske uighurer blev dengang gift med kazakiske uighurer med fast bopæl i Kazakstan, og nogle af de kinesiske uighurer, herunder især sådanne som har deltaget i politiske aktioner i Kina, bliver på grund af problemerne med at rejse frem og tilbage over grænsen i dag i Kazakstan, hvor mange lever illegalt. På grund af ægteskabet med en kazakisk statsborger, er de ifølge loven berettiget til at få opholdstilladelse og kan teoretisk også søge om kazakisk statsborgerskab. Sidstnævnte, mente kilden, får de i praksis dog aldrig.

Om eventuel støtte fra kazakiske uighurer til de kinesiske uighurer i deres kamp for et selvstændigt Turkestan, støtter ingen af de kazakiske uighurorganisationer oprøret i Kina, ifølge Committee on International Affairs, Defense and Security. Der kunne dog være nogle enkelte personer, som var involveret. IOM ville ikke udelukke, at de kinesiske uighurer delvist får støtte fra de kazakiske uighurer, og en international organisation mente det for givet, at kazakiske uighurer også propaganderer for en selvstændig stat i Kazakstan. Center for Integration of Refugees oplyste, at der findes tre kinesiske bevægelser, der er fortalere for en Turkestansk stat, men at disse bevægelser ikke har tilhængere blandt de kazakiske uighurer. Ingen af kilderne kunne bekræfte forlydender om, at de kinesiske uighurers organisation *Free Turkestan* skulle have deres hovedkontor i Almaty. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law afviste, at kazakiske uighurer skulle være militaristiske eller terroristiske og mente, at de er politisk aktive inden for de tilladte demokratiske rammer.

Association of Sociologists and Political Scientists oplyste, at på grund af de kinesiske uighurers konflikter med de kinesiske myndigheder, bliver uighurerne i de central-asiatiske lande generelt associeret med separatisme, ekstremisme og terrorisme, og at tilfælde af terrorisme altid bliver kædet sammen med uighurer. Center for Integration of Refugees mente, at medierne i den forbindelse er medvirkende til at skabe en negativ opfattelse af uighurerne. Association of Sociologists and Political Scientists mente endog, at medierne hjernevasker befolkningen med propaganda om uighuriske ekstremister. En international organisation anførte, at de kazakiske myndigheder af hensyn til Kazakstans forhold til Kina søger at bremse de kazakiske uighurer politiske aktiviteter.

Så vidt kilderne kunne oplyse, har der kun været én sag i Kazakstan om formodet terrorisme begået af kinesiske uighurer. I oktober 2000 blev to kazakiske politimænd dræbt af formentlig kinesiske uighurer. Flere hundrede kinesiske uighurer blev fængslet, men løsladt igen efter internationale organisationers indgriben. I en aktion for at finde gerningsmændene stormede kazakisk politi en lejlighed, der var beboet af kinesiske uighurer. Som følge af aktionen blev fire mænd dræbt, en kvinde fængslet og nogle børn blev anbragt på et børnehjem. Ifølge Association of Sociologists and Political Scientists ville man tvangsdeportere kvinden til Kina, hvor hun risikerede dødsstraf. Dette

blev dog forhindret ved en række menneskerettighedsorganisationers indgriben. Kvinden er i dag løsladt. Aktionen blev ifølge kilden heftigt kritiseret af menneskerettighedsorganisationer, blandt andet for at myndighederne ikke forud havde foretaget en ordentlig efterforskning, at det ikke var påvist, at de dræbte mænd havde været involveret i drabet på politimændene, og at én af de dræbte mænd havde forsøgt at overgive sig. Dog fandt politiet adskillige våben i lejligheden.

På grund af Kazakstans forhold til Kina og på grund af Shanghai-Five aftalerne (jfr. bilag 4) har kinesiske uighurer, der flygter til Kazakstan, ifølge flere kilder, herunder IOM, en international kilde, en kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, Association of Sociologists and Political Scientists og Center for Integration of Refugees, meget svært ved at opnå flygtningestatus i Kazakstan. Inden for de sidste fem år er der ifølge Center for Integration of Refugees officielt kommet 500 kinesiske uighurer som flygtninge til Kazakstan. Ud af 20 kinesiske uighurer, der søgte asyl i år 2000, fik alene fire tilkendt flygtningestatus. En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, anførte, at uighuriske flygtninge fra Kina forhindres i at få adgang til asylproceduren i Kazakstan. Kilden oplyste endvidere, at Kazakstan i februar 1999 ville tvangsudsende en gruppe uighurer til Kina, hvor de formentlig ville blive idømt dødsstraf. Det lykkedes organisationen ikke alene at forhindre denne tvangsudsendelse, men også at standse fremtidige udsendelser. Kilden har også kunnet udvirke, at kinesiske uighurer, der er blevet fængslet i Kazakstan blandt andet for illegal indvandring og har været i fare for at blive tvangsudvist til Kina, har kunnet søge asyl i flere vesteuropæiske lande. Kilden konkluderede, at kinesiske uighurer generelt ikke kan opnå beskyttelse i Kazakstan og heller ikke i andre af de central-asiatiske stater. Kilden anførte, at Kazakstan fører en politik om *non tolerance* for såkaldte separatistgrupper, og at denne politik er rettet direkte mod de kinesiske uighurer.

Uofficielt er der ifølge kilderne, herunder Center for Integration of Refugees, dog kommet mange flere flygtede kinesiske uighurer til Kazakstan, men de har ikke søgt asyl og opholder sig i stedet illegalt hos uighuriske slægtninge. Committee on International Affairs, Defense and Security benægtede, at der foregår illegal indvandring fra Kina, men oplyste samtidigt, at cirka 4.000 kinesere i år 2000 blev sendt tilbage til Kina. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law oplyste, at migrationspolitiet i et forsøg på at bekæmpe illegal indrejse af uighuriske flygtninge fra Kina ofte standser personer, som i politiets øjne ser mistænkelige ud og uden lovhjemmel tilbageholder disse i op til en måned i migrationspolitikets særlige detentioner, medmindre de tilbageholdte bestemmer sig til løsladelse. Denne form for tilbageholdelse kan ske igen og igen.

Center for Integration of Refugees kendte ikke til sager, hvor kazakiske uighurer er blevet anklaget for at skjule illegale uighuriske flygtninge fra Kina, og kendte derfor heller ikke til en eventuel strafferamme eller udmåling. Kilden mente dog, at der kunne forekomme repressalier i form af husransagninger. Association of Sociologists and Political Scientists mente, at kazakiske uighurer, der skjulte kinesiske uighurer, bliver straffet med bøder, og at kazakiske uighurer, der mistænkes for at skjule kinesiske uighurer, bliver overvåget. Kilden mente desuden, at alle uighurer, der har familie og slægtninge i Kina, bliver registreret og overvåget af det lokale politi.

Om de kazakiske myndigheders former for sanktioner overfor kinesiske uighurer, der opholder sig illegalt i Kazakstan, kunne Center for Integration of Refugee give eksempler på tre sager. I en sag blev en kinesisk uighur idømt seks måneders fængsel for at være i besiddelse af forfalskede dokumenter. I en anden sag blev en kinesisk uighur, der blev pågrebet for illegalt at krydse grænsen, idømt 1½ års fængsel. I en tredje sag blev en kinesisk uighur, der har været politisk aktiv i

Kina og som i øvrigt var i besiddelse af falske dokumenter, arresteret, hvorefter han søgte politisk asyl. Da han ikke kunne opnå flygtningestatus i Kazakstan, blev han hjulpet ud af landet og opholder sig i dag i Norge.

2.4.2.5 Uighurernes menneskerettighedssituation generelt

Committee on International Affairs, Defense and Security mente, at uighurer kun har problemer i Kina, at kazakiske uighurer har samme rettigheder som andre etniske grupper i Kazakstan, og at der fra myndighedsside ikke forekommer diskriminering. En international organisation anså ikke, at der er problemer i forholdet mellem uighurer og kazaker, og tilføjede, at disse to etniske grupper har levet fredeligt sammen i mange år. UNDP mente ikke, at uighurerne bliver udsat for diskrimination, idet de er muslimer. IOM fandt, at kazaker generelt er tolerante overfor uighurerne, men gerne fortæller historier om uighurernes angiveligt voldelige adfærd, idet uighurerne ligesom tjetjenerne som en del af deres kultur går med knive. IOM mente endvidere, at såfremt de kazakiske uighurer ikke agiterer politisk, har de ingen problemer med myndighederne. Association of Sociologists and Political Scientists kendte ikke til tilfælde af fysiske overgreb på uighurer og ej heller til andre former for konflikter i dagligdagen. En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, anførte, at kazakiske uighurer generelt ingen problemer har, men at de kan få problemer med myndighederne, hvis de samarbejder politisk med de kinesiske uighurer. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law mente, at efter sagen om de to dræbte kazakiske politimænd, har de kazakiske uighurer været under forstærket pres fra myndighedsside, og at politiet under dække af at det drejer sig om terrorisme eller ekstremisme, tilsidesætter loven i deres adfærd overfor uighurerne.

2.5 Religiøse forhold

Der har i de sidste år ifølge Almaty Helsinki Committee været diskussion om udkastet til en ny lov om religionsfrihed. Ifølge udkastet vil muslimer og russisk ortodokse blive anerkendt som officielle religioner, men ingen andre. Regeringens argument er, at hvis man giver befolkningen ubegrænset religiøs frihed, vil der komme tilstande som i Uzbekistan. Dermed, mente kilden, kunne der imidlertid netop opstå religiøs inspireret opposition, som regeringen ønskede at forhindre.

IOM anførte, at islam ikke har særligt dybe rødder i Kazakstan, og at islam historisk så at sige er blevet tilpasset de kazakiske nomaders levevilkår. Al reference til muslimske fundamentalister i dag skaber dog med Afghanistan og Uzbekistan som eksempler angst. Uzbekistan anføres som et eksempel på, at fattige mennesker, der udelukkes fra den politiske magt, vender sig mod Islam og i en ekstremistisk form søger at påvirke de politiske magtstrukturer.¹¹

¹¹ Om de generelle religiøse forhold i landet se dertil U.S. Department of State's rapport: *2000 Annual Report on International Religious Freedom: Kazakhstan*. September 2000, samt afsnit c. om Freedom of Religion i U.S. Department of State's rapport: *Kazakhstan. Country Report on Human Rights Practices - 2000*. Februar 2001.

2.6 Militærtjeneste

En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, oplyste, at de generelle forhold i militæret i Kazakstan ligner de forhold, der hersker i militæret i de øvrige tidligere Sovjetrepublikker. Kilden mente, at ressourcer til militæret ikke prioriteres i samme grad som til de interne tropper og politi. Militærets økonomiske grundlag er således ringere. Oplysninger blev bekræftet af Almaty Helsinki Committee, som tilføjede, at der i Kazakstan eksisterer en slags tradition for, at ældre officerer chikanerer de yngre værnepligtige, og at disse ingen mulighed har for at opnå beskyttelse. Det har medført, at flere værnepligtige har afsluttet deres tjeneste i en traumatisk tilstand.

Den lokale kilde oplyste, at der er to års almindelig værnepligt, og at der ikke er mulighed for alternativ militærtjeneste. Sidstnævnte blev bekræftet af Almaty Helsinki Committee, der tilføjede, at i princippet skal alle unge mænd aftjene værnepligt. Det har flere gange været på tale at gennemføre reformer i hæren, herunder at indføre mulighed for alternativ tjeneste, men på grund af en hyppig udskiftning af forsvarsministre, er reformerne endnu ikke blevet gennemført.

Med hensyn til personer, der af religiøse eller andre samvittighedsmæssige årsager nægter at udføre militærtjeneste, såsom medlemmer af Jehovas Vidner, blev ifølge Almaty Helsinki Committee op til 40 personer idømt straf for unddragelse i 1997. Der blev dog herefter vedtaget nogle tillæg til loven, som gjorde det muligt at udsætte militærtjenesten for muslimer og kristne, såfremt de er professionelt beskæftiget med deres religion f.eks. som imamer eller præster. Dette kom også til at omfatte medlemmer af Jehovas Vidner ved en udvidet fortolkning.

Almaty Helsinki Committee kunne ikke give oplysninger om antallet, men mente, at der er mange værnepligtige, der deserterer fra militærtjenesten.

I henhold til straffelovens artikler 372 og 373 er der tale om fravær, hvis den værnepligtige uden tilladelse forlader sin tjeneste, men vender frivilligt tilbage, og desertering, hvis den værnepligtige uden tilladelse forlader sin tjeneste med det formål at unddrage sig den resterende tjenestetid. Ifølge artikel 372, der rummer seks bestemmelser, straffes fravær mellem to og ti døgn med arrest op til seks måneder eller med tjeneste i en militær disciplineringsenhed i op til et år ifølge 372, stk. 1. Straffen skærpes med varigheden af fraværet, og såfremt det sker under krigstilstand. Ifølge artikel 373, stk. 1 straffes desertering med frihedsberøvelse i op til syv år, og straffen skærpes såfremt der medbringes våben, eller deserteringen foregår under krigstilstand. Begge artikler har dog anmærkninger, hvoraf det fremgår, at der kan ske fritagelse for straf, såfremt der er tungtvejende personlige omstændigheder til fraværet eller deserteringen¹².

Der er de sidste år ifølge Almaty Helsinki Committee jævnlige blevet udstedt amnestier for desertører, og cirka 2.000 til 3.000 personer har fået amnesti og er vendt tilbage til tjenesten. Loven om amnesti offentliggøres i aviser og andre offentlige medier. Personer, der ikke er omfattet af amnestien, afsoner deres straf i et militærfængsel eller i særlige enheder.

Ingen kilder havde derudover oplysninger til belysning af antallet eller straffepraksis i forhold for unddragere.

¹² *Ugolovnyj Kodeks Respubliki Kazachstan*. Almaty 2001.

Ifølge såvel Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law som Almaty Helsinki Committee er der ingen kazakiske soldater, der gør tjeneste i Tjetjenien. Almaty Helsinki Committee oplyste uddybende, at der ikke forelå nogen aftaler om militært samarbejde i forbindelse med konflikten i Tjetjenien mellem den Russiske Føderation og Kazakstan. Kazakhstan har indtil år 2000 deltaget som en del af en SNG-fredsstyrke i Tadjikistan, men har ikke haft tropper udstationeret i andre lande. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law oplyste, at såfremt der findes kazaker, der deltager i konflikten i Tjetjenien, er det som frivillige eller som lejesoldater.

2.7 Seksuelle minoriteter

Forbudet mod homoseksualitet blev ophævet i 1997/98. Ifølge straffelovens art. 121 er homoseksualitet i dag dog strafbart, hvis der er involveret vold eller mindreårige.

En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, mente, at homoseksualitet ikke er socialt accepteret, men at homoseksuelle trods dette i dag ikke risikerer forfølgelse fra myndighedernes side, eller udsættes for politichikane.

En international organisation mente, at homoseksuelle fortsat har problemer med hensyn til social accept, men tilføjede, at der findes flere klubber for homoseksuelle i Almaty.

Tre repræsentanter for homoseksuelle organisationer oplyste, at der findes tre organisationer for homoseksuelle i Almaty, nemlig *Kontrast* og *Alternativ*, der er registreret som organisationer, der bekæmper AIDS, og *Organisationen af kazakstanske homoseksuelle og lesbiske*, som ikke er registreret. Sidstnævnte organisation blev af en advokat oplyst om, at på grund af interesseorganisationens navn, kunne organisationen få problemer ved registreringen. Organisationen opgav at forsøge at blive registreret.

Ingen af organisationerne har egentlige kontorer og har derfor også problemer med at publicere. De er dog ved i fællesskab at oprette en hjemmeside på Internettet via en russisk server. Planer om andre aktiviteter såsom demonstrationer skal med oplysninger om deltagere, og hvor aktiviteterne skal foregå, forelægges myndighederne til godkendelse.

Repræsentanterne oplyste, at der i øjeblikket eksisterer to klubber for homoseksuelle i Almaty, men at dette antal ikke er nok i forhold til besøgstillene. Der findes ingen specielle klubber for lesbiske, som i øvrigt heller ikke har deres egen organisation.

Kontrast og *Alternativ* samarbejder desuden med en statslige organisation, som er ansvarlig for forebyggelse af AIDS og for gennemførelse af en AIDS kampagne.

Repræsentanterne forklarede, at for få år tilbage blev eksistensen af homoseksuelle ikke anerkendt. Det var umuligt at få et arbejde, hvis man var dømt for at være homoseksuel. Ifølge den ophævede lov var strafferammen tre til fem år. Endnu i dag undgår homoseksuelle at udvise adfærd, der synliggør deres seksuelle tilhørsforhold, ligesom homoseksuelle undgår at komme i kontakt med politiet for ikke at risikere at blive chikaneret eller endog mishandlet. Repræsentanterne mente endvidere, at hvor det er muligt for homoseksuelle at leve beskyttet i Almaty, er situationen anderledes alvorlig og vanskelig på landet, hvor homoseksuelle kan få store problemer, hvis de er åbne omkring deres seksualitet. Repræsentanterne beklagede ligeledes den manglende mulighed for

alternativ militærtjeneste, idet de mente, at det under de forhold, der hersker i militæret med chikane og diskriminering, er noget vanskeligere for homoseksuelle at aftjene værnepligt end for andre. Repræsentanterne mente endvidere, at der generelt hersker modvilje mod homoseksuelle i Kazakstan, at der ikke skrives om homoseksualitet i medierne, og såfremt det sker, så knyttes homoseksualitet sammen med narkotikamisbrug og handel.

2.8 Retsforhold

I den kazakiske forfatning fra august 1995 er retssystemets uafhængighed garanteret.

Domstolene er opdelt i en højesteret, distrikts (oblast)- og lokale domstole. Ifølge en rapport udarbejdet af professor Karoly Bard findes der også militære domstole¹³. Det er præsidenten, der overfor senatet foreslår udnævnelsen af dommerne til højesteretten på anbefaling af det øverste retsråd, forfatningsrådet og højesteretten m.fl. Det er ligeledes præsidenten, der på anbefaling af det øverste retsråd udnævner dommere til distrikts- og lokaldomstolene efter en liste udarbejdet af justitsministeriet. Dommere udnævnes for livstid.¹⁴

En international organisation oplyste, at der de sidste år er taget vigtige skridt til en reformering af retssystemet. Kilden vurderede, at den nye straffelov, som blev vedtaget i juli 1997, og den nye retsplejelov, er acceptabel og af international standard.

Der er dog fortsat ifølge straffeloven mulighed for at idømme dødsstraf ved særligt alvorlige forbrydelser¹⁵.

Ifølge kilden er der problemer med implementeringen af de nye reformer. Således mangler politiet og domstolene uddannelse. Ofte kender de ikke indholdet af de nye love, deres lønniveau er lavt, og deres mentalitet er fortsat præget af Sovjettiden.

UNDP oplyste, at organisationen efter et mandat fra præsidenten har udfærdiget et udkast til en lov om oprettelse af en ombudsmandsinstitution. Planen er, at en sådan skal være oprettet inden for de næste tre år. Lovudkastet afventer nu at blive fremlagt for regeringen, hvorefter det skal forelægges parlamentet til vedtagelse. Desuden har UNPD også fået mandat til at arbejde for en ratificering af menneskerettighedskonventionen, konventionen mod tortur, konventionen mod racediskrimination og børnekonventionen m.m. Derudover er organisationen involveret i forberedelserne af landets ratificering af de sociale, økonomiske og politiske rettigheder. Endelig er organisationen involveret i projekter om udbredelsen af kendskab og accept af menneskerettighederne blandt befolkningen og impliceret i uddannelsen af tjenestemænd og journalister i menneskerettigheder.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law vurderede, at hvis man alene ser på lovgivningen, er landet blevet mere demokratisk siden 1998, men at der i realiteten ingen

¹³ Karoly Bard, Professor at the Central European University Legal Studies Department: *Review of the Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan on the Judicial System and the Status of Judges*. U.d. [2000/2001]

¹⁴ Jfr. afsnit d.e. i *Kazakhstan. Country Report on Human Rights Practices – 2000*. U.S. Department of State. Januar 2001.

¹⁵ Jfr. artikel 49 i *Ugolovnyj Kodeks Respubliki Kazakhstan*. Almaty 2001

forskel er. Synet på samfundet har ikke ændret sig, og er det fortsat staten, der kommer først, og derefter det enkelte menneske. I lovgivningen findes der programerklæringer om demokrati, og staten fremstår demokratisk, men skyggesiden er, at landet ikke har tiltrådt de internationale aftaler og konventioner om blandt andet menneskerettigheder. Desuden mente kilden, at det fortsat er de forhenværende kommunister, der indehaver de øverste poster i systemet, herunder i retssystemet.

Den manglende fornyelse, mente kilden, gjorde sig også gældende i forståelsen af retsbegreber og demokratiske sprogtermer. Ofte bliver der talt forbi hinanden, idet de involverede personer bruger samme begreber, men med forskelligt forståelsesindhold. Således har politiet ment, at offentlige forsamlinger også dækker over møder generelt. I september 2000 har politiet således villet overvære et møde på organisationens kontor med den forklaring, at de har ret til at overvære en offentlig forsamling. Organisationen bragte sagen for højesteretten. Højesteretten kunne ikke tage stilling til sagen, og først da præsidenten greb ind, blev det fastlagt, at offentlige forsamlinger ikke er lig med almindelige møder, og at politiet ikke har beføjelser til at deltage i sådanne.

Almaty Helsinki Committee mente, at retssystemet er dårligt vedligeholdt, at de økonomiske ressourcer er ringe, og at dommernes kvalifikationsniveau er lavt. Kilden beklagede, at FN's standarder ikke er ratificeret af Kazakstan, og at international beskyttelse således ikke kan anvendes. Kilden mente endvidere, at den kazakiske lovgivning ikke beskytter almindelige mennesker, og at den ikke sikrer borgernes rettigheder, men alene fokuserer på straf. Kilden kritiserede også, at de hemmelige sikkerhedstjenester er blevet stærkere.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law anførte, at der siden systemskiftet ikke er sket en udskiftning af dommerne og kritiserede, at dommere ved domstolene ikke vælges, men udpeges. Kilden anførte endvidere, at både i justitsministeriet og ved domstolene hersker der korruption, og at sager ved domstolene ofte afgøres ved, at parterne overgår hinanden i bestikkelse.

En international organisation oplyste, at der ikke har været tradition for dommernes uafhængighed i det kazakiske retsvæsen. Som led i reformbestrebelse var der derfor i begyndelsen af året 2001 påbegyndt et projekt, der har til formål at gøre domstolene uafhængige, men om projektet ville virke, var kilden i tvivl om. Desuden skal der i sommeren 2001 påbegynde et to-årigt uddannelsesprogram for dommere.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law anførte, at et forslag til et uddannelsesprojekt, hvor dommere skulle undervises i USA, var blevet afvist med den begrundelse, at dommerne blot ville se, hvor rige dommere er i USA, og at de derefter ville kræve endnu mere bestikkelse.

I henhold til loven kan borgere ifølge en international organisation tilbageholdes i 72 timer, inden anklagemyndigheden rejser tiltale. Der har været forslag om at nedsætte tiden, men dette er endnu ikke blevet realiseret. Der er endog om, hvorvidt den gældende regel overholdes af myndighederne.

En international organisation mente, at retten til forsvar ikke fungerer tilfredsstillende, og forsvarsadvokaterne klager over manglende information fra anklagemyndigheden, manglende adgang til den sigtede, og manglende betaling fra staten, når de sigtede ikke har midler.

Kilden mente endvidere, at det er muligt at få *fair trial*, men at der ingen garanti er, da domstolene er korrupte. Det findes dog ifølge organisationen dygtige advokater, om end de mangler erfaring, og

at det for en dygtig advokat er muligt at vinde en sag, og at det er muligt at appellere sager for højesteretten. Sidstnævnte mente Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law ikke er muligt.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law mente, at forsvarsadvokater forsat arbejder på samme måde som tidligere under sovjetsystemet, og derved forsat ikke forsvare en sigtets rettigheder, men statens interesser.

En international organisation oplyste, at der har været nogle få politiske sager, og at sådanne sager ikke er almindelige. En af de politiske sager omfattede to livvagter til en kendt oppositionspolitiker. De blev dømt for en tidligere begået kriminalitet, og dommen vakte kritik, idet de blev dømt på ét vidneudsagn, som var blevet ændret flere gange under retssagen. Kilden oplyste supplerende, at der har været ført enkelte retssager mod journalister.

2.8.1 Retshåndhævelse

Almaty Helsinki Committee anførte, at mishandling og tortur under politiets varetægt er almindeligt forekommende. En international organisation bekræftede dette og tilføjede, at det er almindeligt kendt blandt befolkningen, og at også præsidenten offentligt har erkendt problemet. Kilden mente endvidere, at der er vilje til at forbedre situationen, og at det er blevet muligt at klage over sådanne overgreb. Nogle politimænd er således den seneste tid blevet stillet for retten og anklaget for mishandling af varetægtsfængslede.

UNDP oplyste, at der i foråret er blevet udfærdiget en rapport om tortur i kazakiske fængsler, og at organisationen er involveret i arbejdet med at ændre forholdene.

Committee on International Affairs, Defense and Security anførte til spørgsmålet om politiets brug af vold, at Kazakstan ikke er unikt i forhold til andre tidligere Sovjetrepublikker, men at det ud af de tidligere Sovjetrepublikker var det første land, der indførte en lov mod korruption.

2.9 Statsborgerskab, dokumenter, ind- og udrejseforhold m.m.

2.9.1 Statsborgerskab

Consular Service Department oplyste, at kazakiske statsborgere, der har fast bopæl i udlandet, men som samtidigt er registreret som statsborgere hos de kazakiske myndigheder forbliver statsborgere i Kazakstan, uanset hvor længe de opholder sig i udlandet. Hvis en kazakisk statsborger derimod opholder sig i udlandet mere end fem år uden myndighedernes tilladelse, mister vedkommende sit kazakiske statsborgerskab. Dog er det således, at myndighederne altid foretager en konkret og individuel vurdering af personer, der har opholdt sig i Den Russiske Føderation i længere tid, inden der træffes afgørelse om eventuelt tab af statsborgerskab. For så vidt angår personer, der har været syge, kan der ligeledes dispenseres fra reglerne. 2.000 kazaker, der opholder sig i Tyskland, har således efter et dekret fra præsidenten for nyligt fået frataget deres kazakiske statsborgerskab. Men omvendt, mente kilden, er der alt i alt er flere etniske kazaker, der har fået statsborgerskab, end der er kazaker, der har mistet statsborgerskabet.

IOM oplyste, at Hviderusland, Den Russiske Føderation, Kazakstan og muligvis Kirgizistan har indgået en aftale om en forenklet procedure for erhvervelse af statsborgerskab for personer, der vender tilbage til deres hjemlande.

En udlænding, der gifter sig med en kazakisk statsborger, får ifølge Consular Service Department automatisk permanent opholdstilladelse. Det er en særlig komité, der herefter træffer afgørelse om, hvorvidt personen efter ansøgning kan opnå kazakisk statsborgerskab. Indtil da kan vedkommende beholde sit oprindelige statsborgerskab, men må herefter frasige sig dette, da Kazakstan ikke accepterer dobbelt statsborgerskab.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law oplyste, at det var meget vanskeligt at få kazakisk statsborgerskab. En mand fra Syrien havde således efter 13 års ægteskab med en kazakisk kvinde søgt om kazakisk statsborgerskab. Ansøgningen blev afslået, og sagen blev ført for højesteretten. Højesteretten stadfæstede afslaget med den begrundelse, at selv efter 13 års ægteskab, hvor der i øvrigt var født tre børn, kunne det fortsat ikke afvises, at der var tale om et proformaægteskab. I et andet tilfælde fik en afghansk statsborger afslag med den begrundelse, at han på et tidspunkt havde fået fornyet sit pas på den afghanske ambassade, og derfor fortsat måtte antages at have tilknytning til Afghanistan.

IOM mente, at det er et omfattende bureaukrati, der gør det vanskeligt at opnå kazakisk statsborgerskab.

Consular Service Department oplyste, at med oplysninger om en persons sidste adresse i Kazakstan og andre personoplysninger er det muligt ved henvendelse til de kazakiske myndigheder at fastslå, hvorvidt vedkommende er kazakisk statsborger eller ej.

2.9.2 Registrering

UNDP oplyste, at der er registreringspligt, men at der ikke længere kræves særlig tilladelse til at bosætte sig i bestemte områder. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law mente, at kravet om registrering er blevet mildere, end det tidligere var tilfældet.

UNDP oplyste endvidere, at udlændinge inden tre dage fra indrejsetidspunktet skal lade sig registrere hos politiet. Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law tilføjede, at dette registreringskrav til udlændinge gælder for hver by, de måtte opholde sig i.¹⁶

2.9.3 Personlige dokumenter og exit-visa

Consular Service Department oplyste, at i 1994 påbegyndtes proceduren med udstedelse af nye nationalitetspas til kazakiske statsborgere. 99% af befolkningen er i dag i besiddelse af de nye pas. De nye pas, der fortsat har anført indehaverens etnicitet¹⁷, bruges som indenrigspas, og skal for at være gyldigt som udenrigspas have påført et såkaldt exit-visum. Der findes to former for exit-visa,

¹⁶Efter disse regler skulle deltagerne i missionen registreres i Almaty, men ikke i Astana. Flere forsøg på at blive registreret i Almaty lykkedes imidlertid ikke, da delegationen angiveligt ikke var i besiddelse af korrekte invitationer. Det til trods for at der for de danske deltageres vedkommende forelå officielle invitationer fra de kazakiske myndigheder.

¹⁷ Den russiske betegnelse i passene for etnicitet er *nacional'nost'*, nemlig nationalitet, hvilket ikke bør forveksles med *graždanstvo*, der betyder statsborgerskab.

nemlig et uden udløbsfrist, og som gives til en person, der skal tage permanent ophold i udlandet, og et med udløbsfrist, nemlig det såkaldte turist-exit-visum. Dog kan en person med et tidsbegrænset exit-visum, der opholder sig i udlandet, og som dér ønsker at gifte sig og tage permanent ophold, fra udlandet ansøge de kazakiske myndigheder om at få ændret sit exit-visum til et tidsbegrænset visum.

En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, oplyste, at udstedelsen af exit-visa kan nægtes, såfremt der foreligger finansielle forpligtelser i form af børnepenge ved skilsmisser, ved gæld til det offentlige, ved begået kriminalitet og i forbindelse med værnepligt.

Kilden oplyste endvidere, at der kan straffes med et kortere fængselsophold for udrejse uden et exit-visum, men at der i praksis mest idømmes bøder.

IOM bekræftede disse oplysninger og tilføjede, at sagsbehandlingstiden hos migrationspolitiet, som er den udstedende myndighed, kan være meget lang på grund af et omfattende bureaukrati. Udstedelsestiden via et rejsebureau er langt kortere. IOM mente, at det er uproblematisk at få exit-visum til et kortere udenlandsophold, og ud af 100.000 ansøgninger er kun fem ansøgninger blevet afvist.

En lokal kilde, der ønskede at være anonym, forklarede uddybende, at der i de forskellige distrikter findes forskellige regler for hvilke dokumenter, der skal rekvireres og forelægges for at få exit-visum, og at disse regler ændrer sig hele tiden. For eksempel kan der kræves et dokument, hvor arbejdsgiveren skal skrive under på, at vedkommende fortsat er ansat ved hjemkomsten. Exit-visum skal søges i det distrikt, hvor ansøgeren er registreret. Sagsbehandlingstiden tager omkring en uge, og visummet koster cirka 40 US dollars. Hvis sagsbehandlingstiden ønskes fremskyndet, koster udstedelsen det dobbelte. Gyldigheden er et halvt år, hvorefter det skal fornyes, herunder ske ny betaling.

Overvejelser om at ophæve reglerne om exit-visum er således også, ifølge Consular Service Department, hidtil strandet på, at staten ved ophævelsen vil miste store indtægter. Der foregår dog i øjeblikket forhandlinger mellem indenrigsministeriet og justitsministeriet om at ophæve begge former for exit-visum. Dog ønskede indenrigsministeriet at bevare reglerne om exit-visum for permanent udrejse. Resultatet af forhandlingerne, mente kilden, vil foreligge i juli eller august i år, og det forventedes, at kravet om exit-visum vil blive ophævet. Flere kilder, herunder en kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, og Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law, bekræftede, at myndighederne arbejdede med en ophævelse, og at ophævelsen ville være gyldig fra juli eller august 2001.

2.9.4 Ind- og udrejseforhold

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law mente, at det er et historisk forhold, at staten ønsker at kontrollere borgernes bevægelser, men at der trods dette ikke er vedtaget en lov om indrejse og udrejse eller om befolkningens bevægelsesfrihed indenfor landets grænser.

UNDP oplyste, at borgere fra SNG landene er visumfrie, dog med undtagelse af Turkmenistan, hvor der gensidigt er visumkrav. Overfor alle andre landes borgere opretholdes visumkravet.

Consular Service Department oplyste, at der imidlertid samtidigt med overvejelserne om at ophæve exit-visa reglerne også var overvejelse om generelt at ophæve visumkravene for indrejse.

Det er især, ifølge kilden, de kinesiske handelsfolk, der indtil 1993 visumfrit kunne rejse til Kazakstan, der finder det problematisk, at de i dag skal have visum for at drive handel i Kazakstan. Selv om de kazakiske myndigheder ikke ønsker at forhindre al indrejse fra Kina, mente kilden, at det er det nødvendigt med en vis kontrol gennem opretholdelse af visumkravet, blandt andet for at forhindre, at Kazakstan bliver brugt som transitland af kinesiske og andre statsborgere. Kilden anførte endvidere, at visumansøgninger fra kinesiske statsborgere bliver konkret og individuelt vurderet, og at der udstedes en del visa til kinesiske statsborgere.

Grænsekontrollen mellem Kazakstan og Kina har, ifølge Consular Service Department, hidtil ikke været effektiv nok, men i slutningen af år 2000 påbegyndtes et samarbejde mellem Kazakstan og Kina om at forstærke kontrollen. Der er i dag en strengere kontrol, men den er stadig ikke tilfredsstillende. Consular Service Department oplyste, at der på den 1.700 km lange grænse til Kina er oprettet fem grænsekontrolposter, hvoraf to er kinesiske og tre er internationale.

Consular Service Department oplyste endvidere, at grænsekontrollen mod syd til nabostaten Kirgizistan er øget, idet der forekommer illegal transport af narko og våben fra Afghanistan via Tadjikistan, Kirgizistan og Kazakstan og videre til Vesten. Hver uge kan der konstateres tilfælde af transporter af narko gennem Kazakstan. Kazakstan har ifølge kilden et tæt samarbejde med nabolandene om dette problem.

2.9.5 Indrejseforhold for afviste asylansøgere

Committee on International Affairs, Defense and Security oplyste, at det ikke er strafbart for kazakiske statsborgere at søge asyl i udlandet. Dette bekræftede IOM, og en kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, tilføjede, at der ikke foreligger lovgivning, der kan finde anvendelse i sådanne tilfælde.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law anførte, at afviste asylansøgere ved deres hjemvenden opsøges af myndighederne og udspørges om deres motiv til at søge asyl i udlandet. Der bliver ikke anlagt sager mod de afviste asylansøgere, og de udsættes ikke for diskriminering, men for moralsk forargelse. Afviste uighurer, mente kilden, oplyser ikke andre om, at de har søgt asyl i et andet land og er blevet afvist på grund af eventuelle følger.

Center for Integration of Refugees oplyste, at afviste asylansøgere, der sendes tilbage til Kazakstan, officielt ikke har problemer, men at de i praksis indkaldes til en samtale, og at de bliver registreret. Ingen ved, ifølge kilden, hvorvidt dette kunne få yderligere konsekvenser.

En kilde, der i dette spørgsmål ønskede at være anonym, anførte, at spørgsmålet om situationen for afviste uighurer er meget sensitivt, idet alene det forhold, at de har søgt asyl i udlandet, af myndighederne kan blive betragtet som en indikation for, at de ikke blot er uighurer, men også politisk aktive uighurer. Uighurerne kan af politiet blive konfronteret med spørgsmål om deres motiv, og hvis de anfører politiske årsager, kan de ikke alene risikere chikane, men også risikere at blive mødt med straffesager og i sidste ende blive straffet. Kilden pointerede, at det bør diskuteres om kazakiske uighurers ansøgning om asyl er at betragte som en *sur place* situation. Af de flere tusinde kazakiske uighurer, der det sidste år har søgt asyl i Vesten, er kun få blevet sendt tilbage, og kilden følger deres situation meget tæt. Kilden mente i øvrigt, at disse uighurer vil kunne hente juridisk bistand hos NGO'er, der har med flygtninge at gøre. Bortset fra uighurerne mente kilden ikke, at andre afviste kazakiske asylansøgere har problemer ved indrejsen.

IOM oplyste, at afviste asylansøgere ikke har problemer ved indrejsen til Kazakstan, men at de kan have praktiske problemer med for eksempel at finde en ny bolig. I januar 2001 blev 33 afviste asylansøgere tvangsmæssigt sendt tilbage til Kazakstan, og 168 var frivilligt vendt hjem. IOM havde ikke kendskab til, at nogen af disse har fået problemer med myndighederne. Hvis der havde været nogen sager i den anledning, ville IOM have kendskab til dem.

IOM oplyste, at rejserne til de uighurer, der har søgt asyl i vesten i det seneste år, er arrangeret af lokale rejsebureauer. Via avisannoncer blev der tilbudt exit visa og Schengen visa, en kontaktperson i det land, der var rejsemålet, et asylmotiv og dokumenter til underbyggelse af motivet. IOM iværksatte herefter en slags modprojekt, hvor organisationen i annoncer i de samme aviser gav oplysning om de reelle forhold omkring at søge asyl i Vesteuropa, og at resultatet er afvisning og hjemsendelse. Før projektet blev sat i gang, var der månedligt indtil 200 annoncer fra rejsebureauerne. Efter projektets iværksættelse er antallet faldet til ti om måneden.

3. Kirgizistan

3.1 Geografi og demografi

Kirgizistan er med 198.500 kvadratkilometer den næstmindste af de central-asiatiske stater. Landet grænser mod nord til Kazakstan, mod vest til Uzbekistan, mod syd og sydøst til Tadjikistan og mod øst til Kina. Landet er bjergrigt med nogle få tæt befolkede dalstrækninger, herunder Ferghanadalen og Chu og Talas dalene nær grænsen til Kazakstan. Hovedstaden, der tidligere hed Frunze, blev efter Kirgizistans selvstændighed omdøbt til Bishkek (Biškek). Den næststørste by er Osh (Oš). (Jfr. kort i bilag 3.)

I 1989 androg befolkningstallet 4,29 millioner. Heraf var 52,4% etniske kirgizere, og resten fordelte sig på omkring 80 andre etniciteter. I juli 2000 skønnedes befolkningen at være vokset til 4.685.230 personer. Urbaniseringsgraden er med 39% lav.

Den dominerende religion er islam, og hovedparten er sunnimuslimer. Derudover findes der en række andre trossamfund, herunder russisk ortodokse og jøder.

Kirgizisk, der er statssproget, er et altaisk tyrkisk sprog, der anvender det kyrilliske alfabet¹⁸. Russisk har status som et fællesetnisk sprog.

3.2 Historie og politisk struktur

Kirgizerne anses for at være et blandet mongolsk og tyrkisk folk, der stammer fra Yenisei floden i den nuværende Tyva region i Den Russiske Føderation. De vandrede i det 10. og 11. århundrede sydpå til det nuværende Kirgizistan. Først i 1500-tallet omtales folket som kirgizere. Efter skiftevis at have hørt under forskellige temporære tyrkiske riger og Kina, kom området i det 19. århundrede under det uzbekiske Kokand Kanat. Under den russiske ekspansion i 1800-tallet blev området indlemmet i det russiske tsarrike. I 1916 under Første Verdenskrig gjorde kirgizerne oprør mod Ruslands indførelse af tvungen værnepligt. Oprøret blev nedkæmpet, og mange kirgizere flygtede til Kina. Efter Oktoberrevolutionen blev området indlemmet i den Socialistiske Føderative Republik Rusland som en del af den Socialistiske Autonome Sovjetrepublik Turkestan. I 1924 fik området status som Kara-Kyrgyz Autonome Oblast, i 1925 som Kyrgyz Autonome Oblast, i 1925 som den Socialistiske Autonome Sovjetrepublik Kyrgyz og i 1936 som unionsrepublikken Kyrgyz. Det skønnes, at kirgizernes klanbaserede kultur, der hidrørte fra en traditionel nomadetilværelse, overlevede sovjetkulturen især i de landlige områder, og således fortsat gør sig sociokulturelt gældende.

¹⁸ Indtil 1920 anvendtes de arabiske skrifttegn. De blev afløst i 1928 af det latinske alfabet, og i 1941 indførtes det kyrilliske alfabet. Om end det i 1993 blev vedtaget at reintroducere det latinske alfabet, anvendes fortsat det kyrilliske.

I slutningen af 1980'erne under den sovjetiske leder Gorbatjovs Glasnostpolitik opstod der forskellige politiske grupper, som i 1990 forenede sig i partiet Kyrgyzstan Democratic Movement. Som følge af urolighederne i Oshregionen mellem uzbekerne og kirgizerne i juni 1990 (se næste afsnit) måtte den siddende formand for det øverste sovjet træde tilbage til fordel for Askar Akayev, der blev anset som politisk liberal, og som igangsatte omfattende politiske og økonomiske reformprogrammer. I august 1990 erklærede Kirgizistan sig som uafhængig, hvilket blev effektueret med Sovjetunionens opløsning i slutningen af året. I december 1991 underskrev Kirgizistan SNG aftalen.

I oktober 1990 blev Akayev som eneste kandidat ved direkte valg med 95% af stemmerne valgt som landets første præsident. Ifølge forfatningen fra 1993 består den parlamentariske forsamling, Žogorku Keneš, af i alt 105 medlemmer. Den er delt op i Folkeforsamlingen, der med 70 medlemmer repræsenterer regionale interesser og som forsamles hver andet år, og Den Permanente Lovgivende Forsamling, der består af 35 medlemmer.

I 1995 blev der afholdt valg til det nye parlament. Samme år genvalgte Akayev ud af tre kandidater til præsident med knap 72% af de afgivne stemmer. Dog var der tæt løb i Oshregionen mellem Akayev og Absamat Masaliyev, formanden for det kommunistparti, der siden selvstændigheden har været en af de stærkeste kritikere af Akayev. Via en folkeafstemning i 1996 fik forfatningen tilføjet en række bestemmelser, der tilførte præsidenten mere magt. Oppositionen kritiserede præsidenten for ikke i tilstrækkelig grad at demokratisere landet. Tilmed blev der under præsidentvalget i 1996 rejst beskyldninger om valgsvindel¹⁹.

I 1999 blev der forud for de kommende valg til begge kamre vedtaget en ny valglov, der forbød partier, der kunne true Kirgizistans stabilitet og den etniske harmoni. Valgresultatet fra valgene den 20. februar og 12. marts 2000, hvor kommunistpartiet blev det største parti, blev kritiseret af oppositionen og OSCE, der havde sendt valgobservatører. OSCE kritiserede valgadministrationen og medieforholdene samt det forhold, at flere oppositionspartier forud var blevet nægtet registrering eller var blevet frataget en tidligere givet registrering, og at der foregik systematiske uregelmæssigheder mod en ledende oppositionspolitiker. Alt i alt konkluderede OSCE, at specifikke partiers og kandidaters mulighed for at blive repræsenteret i parlamentet var blevet systematisk undergravet²⁰.

Den 29. oktober 2000 afholdtes der præsidentvalg. Ud af seks kandidater blev Akayev med 74,4% af stemmerne genvalgt. Også ved dette valg blev der meldt om uregelmæssigheder og fra oppositionens side om decideret fusk med stemmesedler. Det blev også hævdet, at stemmeandelen til den siddende præsident i de forskellige distrikter var mistænkelig ens.

Akayev er blevet rost af det internationale samfund for sine gennemgribende reformer, der har omfattet økonomisk stabilisering, bekæmpelse af korrupsion og kriminalitet samt stabilisering af den sociale struktur. Kirgizistan er blevet omtalt som *the democratic island of Central-Asia*, hvorved landet har opnået international støtte på mange områder. En vestlig ambassade mente

¹⁹ Afsnittet er baseret på følgende kilde: *Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States 1999* samt *ibid.* 2000. London hhv. 1999 og 2000.

²⁰ Se hertil OSCE. Office for Democratic Institutions and Human Rights: *Kyrgyz Republic. Parliamentary Elections 20 February & 12 March 2000. Final Report.* April 2000.

derfor, at præsidenten var populær, og at uregelmæssighederne ved det sidste præsidentvalg forekom helt overflødige, da præsidenten formentlig også uden disse ville være blevet genvalgt.

En international organisation mente, at Kirgizistan bevæger sig væk fra det demokrati, som landet ellers tidligere var kendt for, og at der angiveligt på grund af sikkerhedshensyn lægges øget pres på pressen og oppositionen. Parlamentets Menneskerettighedskomiteé anførte, at parlamentet har et magtunderskud, idet hele den politiske magt er placeret i præsidentembedet. Kilden anførte, at den lovgivende forsamling f.eks. ikke kan ratificere love, såfremt der var involveret økonomi uden først at have konsulteret finansministeriet. Kilden kritiserede endvidere, at regionernes guvernører ikke er valgt, men udpeget af præsidenten.

Media Ressource Centre anførte, at regeringsposter fortsat tildeles på baggrund af stammeforhold og hvilken klan en person tilhører, frem for politisk orientering. IOM anførte, at familieforbindelser er af afgørende betydning.

Vedrørende Kirgizistans allianceforhold se rapportens s.8 og bilag 4.

3.3 Konflikterne i det sydlige Kirgizistan

Situationen i Kirgizistans sydlige distrikter, Batken, Osh og Jalalabad, der udgør en del af **Ferghanadalen**, har i de sidste år været problematisk. Kontroverserne mellem Uzbekistan og Kirgizistan drejer sig om naturressourcerne, herunder vand, om nogle grænseområder, om grænsekontrollen, samt om de uzbekiske enklaver i Ferghanadalen. Desuden er der problemer af etnisk og religiøs karakter, og der har været væbnede konflikter med fundamentalistiske grupper, der er kommet ind fra Tadjikistan.

Ferghanadalen, som strækker sig ind i Kirgizistan (jfr. kort i bilag 3), danner en slags knudepunkt mellem de tre centralasiatiske stater Kirgizistan, Uzbekistan og Tadjikistan. Området er med 10 millioner indbyggere et af de tættest befolkede i verden. Dertil kommer, at fødselsraten i området er ekstrem høj. Hver anden indbygger er under 18 år gammel. Udover tadjikker, uzbeker og kirgizere er området beboet af andre 50 etniske grupper, herunder 500.000 uighurer, 400.000 tartarer, 300.000 russere samt kazaker, koreanere m.fl. Det religiøse billedet er tilsvarende varieret, idet der findes kristne, jøder og muslimer m.fl., og inden for muslimerne, sunni- og shia-muslimer, ismailister og wahabister.

Dalen har været hjemsted for flere voldelige konflikter. I 1989 og 1990 udbrød der i den uzbekiske del af dalen en konflikt mellem uzbekere og meskhetiske tyrkere, der resulterede i, at over 100 mennesker blev dræbt, og at 70.000 meskheter blev fordrevet fra området²¹. I maj og juni 1990 udbrød der konflikt mellem uzbekere og kirgizere i den kirgiziske del i nærheden af byen Osh, hvorved flere hundrede mennesker blev dræbt. Konflikten årsag var, at den lokale administration ved uddeling af de tidligere statsejede landbrugsjorder angiveligt favoriserede kirgizerne på de kirgiziske uzbekeres bekostning.

²¹ Meskhetterne er et oprindeligt folk fra Georgien. Under Stalin blev de georgiske meskheter deporteret til Central-Asien. Om meskheternes problemer med at vende tilbage til Georgien jfr. Udlændingestyrelsens rapporter fra fact-finding missionerne til Georgien i 1998 og 2000.

Kontroverserne mellem Uzbekistan og Kirgizistan gælder dels selve grænsedragningen, hvor den kirgiziske opposition hævder, at Uzbekistan har tiltaget sig mere og mere kirgizisk land²². Det drejer sig blandt andet om to små uzbekiske enklaver, nemlig Vorukh, Sokh, hvis 40.000 indbyggere hovedsageligt består af uzbekiske tadjikker, og det tadjikkiske Shaymardan. Uzbekistan har ønsket at få åbnet en korridor til enklaven Sokh, som mistænkes for at huse fundamentalistiske oprørere. Den kirgiziske opposition hævder, at de kirgiziske myndigheder i al hemmelighed har indgået en aftale om at bytte land med Uzbekistan ved at give uzbekerne den ønskede korridor mod nogle kirgizisk befolkede uzbekiske landsbyer i grænseområdet. Dels er der kontroverser om grænsekontrollen. Hvor der tidligere var en livlig trafik frem og tilbage over grænsen, har uzbekerne i dag indført en restriktiv og skærpet grænsekontrol, lukket visse overgange og indført visumpligt til stor gene for såvel de uzbekiske som kirgiziske beboere. Dertil kommer, at uzbekerne har udlagt miner, således er omkring 40 mennesker blevet dræbt. Endelig er der kontroverser om, at Uzbekistan jammer kirgiziske radio- og TV stationer, så området kun kan modtages uzbekiske sendere.

Uzbekerne forklarer deres handlinger med, at Kirgizistan ikke i tilstrækkelig grad bekæmper den voksende fundamentalisme i regionen, at Kirgizistan beskytter uzbekiske fundamentalistiske ekstremister, og at Kirgizistan ikke er i stand til at standse smuglingen af narko fra Afghanistan og Tadjikistan. Omvendt er der i Kirgizistan en udbredt opfattelse af, at uzbekerne forsøger at tiltage sig mere og mere land, at de ved deres store etniske mindretal forsøger at danne uzbekiske enklaver uden for Uzbekistan ligesom serberne i det tidligere Jugoslavien. Der har flere gange i pressen været talt om faren for en krig mellem Uzbekistan og Kirgizistan. Medie Ressource Center i Osh mente dertil, at der er to forhold, der kan føre til krig. Det ene er uzbekernes udlægning af miner i grænseområderne, og som de kirgiziske myndigheder ikke har kunnet få udleveret kort over. Det andet er de uzbekiske grænsebetjentes chikane af kirgiziske kvinder. Det har i ét tilfælde ført til en episode, hvor en gruppe kirgiziske mænd angreb uzbekiske grænsevagter og fratog dem deres våben.

Endelig har Uzbekistan været involveret i kampe med **bevæbnede fundamentalistiske grupper**. I august 1999 blev flere kirgiziske myndighedspersoner, lokale og udenlandske civile samt militærfolk kidnappet, og tre landsbyer i Batken distriktet blev besat af mellem 600 og 1.000 bevæbnede muslimske fundamentalister, som kom ind over grænsen fra Tadjikistan. Kidnapperne mentes at være såvel tadjikiske oprørere, tilhængere af Hizb-ut-Tahrir (Liberation Party) fra Pakistan, og medlemmer af Uzbekistans Islamske Bevægelse (IMU), en uzbekisk oprørsbevægelse. Mest sandsynligt de sidste, da kidnapperne krævede løsladelse af et større antal fængslede muslimer i Uzbekistan og fri adgang gennem Kirgizistan til Uzbekistan. I september og oktober 1999 kom det til kampe mellem kirgiziske tropper og de muslimske oprørere. I oktober gennemførte uzbekiske fly angiveligt bombetogter over Tadjikistan og Kirgizistan

I august 2000 blev det sydlige Kirgizistan igen invaderet af bevæbnede muslimske grupper fra Tadjikistan. Grupperne bestod af uzbeker, tadjiker, russere, tjetjenere og pakistanere og stod under ledelse af Uzbekistans Islamiske Bevægelse (IMU). Bevægelsen hævdes at ville vælte den uzbekiske regering og oprette en islamisk stat i Ferghanadalen. Den mistænkes for at være

²² Til kontroverserne med Uzbekistan om grænseområderne kommer kontroverser med Kina. I 1996 og i 1999 indgik Kirgisistan og Kina to aftaler om regulering af grænsen, og aftalerne er blevet heftigt kritiseret af den kirgiziske opposition.

involveret i narkosmugling fra Afghanistan til Rusland. Det hævdes ligeledes, at også militante uighurer fra Kina var blandt oprørerne. De kirgiziske troppers kamp mod oprørerne endte i midten af oktober 2000, hvor oprørerne blev drevet tilbage til Tadjikistan²³.

Samtlige kilder var af den opfattelse, at der i sommeren 2001 igen vil komme nye angreb fra væbnede muslimske grupper fra Tadjikistan²⁴. Dette vil igen skabe problemer med evakuering af civilbefolkningen, som staten ingen midler har til.

En international kilde anførte, at disse forhold har ført til en langsom destabilisering af sikkerhedssituationen i hele Centralasien, og at dette sammen med den alvorlige økonomiske nedgang kan føre til mere omfattende uroligheder.

Foundation for Tolerance International forklarede, at der er flere teorier om årsagen til de bevæbnede fundamentalisters indfald i Kirgizistan. En af disse er, at fundamentalisterne, der tilhører den uzbekiske opposition, og som er flygtet til Tadjikistan, bruger Kirgizistan som transitland til Uzbekistan for der at starte et oprør. En anden teori er, at angrebene er en afledningsmanøvre for andre ukendte politiske oprørsaktiviteter i Ferghanadalen. En tredje teori er, at det handler om narkosmugling og om at sikre transportruter. Endelig er der nogle, der mener, at det er russerne, der står bag for at skabe ustabilitet i området. Om finansieringen menes det, at det er nogle arabiske lande eller Taliban-bevægelsen i Afghanistan, der står bag. En international kilde mente, at det er almindeligt antaget, at det er IMU, der forsvarer en narkorute. UNHCR mente ligeledes, at angrebene mest handler om narko. Også Security Council mente, at de væbnede angreb for Kirgizistans vedkommende handler om narko og om at sikre narkoruterne gennem de centralasiatiske lande til Rusland og videre til Europa, og at indtægterne bruges af de muslimske fundamentalister til indkøb af våben.²⁵

Security Council mente endvidere, at de væbnede fundamentalistiske grupper, herunder IMU, basalt set er et uzbekisk og ikke et kirgizisk problem, idet grupperne blot bruger Kirgizistan som en korridor til Uzbekistan. Kirgizistan kan dog ikke tillade krænkelser af sit territorium og på grund af sine internationale forpligtelser heller ikke tillade, at Kirgizistan bruges som transitland. Kirgizistan

²³ Oplysningerne hviler på følgende kilder: *Keesing* Volume 45 og 46; *The Europe World Year Book* 2000, 41.st Edition, London 2000; Foundation for Tolerance International: *Inter-Ethnic Conflict Prevention in the Ferghana Valley*, Bišket (u.å); C. Fairbanks et.al.: *Strategic Assessment of Central Eurasia*. Januar 2001; International Crisis Group: *Central Asia: Crisis Condition in Three States*. Brussel august 2000, *Central Asia: Islamist Mobilisation and Regional Security*. Mars 2001, og *Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest*. Juni 2001.

²⁴ Ifølge pressenotiser fra Radio Free Europe/Radio Liberty har der den 24. og 25. juli 2001 været kampe i grænseområdet mod Tadjikistan i Batken distriktet mellem IMU og kirgizisk militær. Oplysningerne hviler på udtalelser fra Forsvarsministeriets talsmand. Ifølge en pressenotits fra 26. juli oplyser den Nationale Sikkerhedsservice, at det ikke er fastslået, at de væbnede grupper kommer fra IMU. Ifølge notitserne er mindst to grænsesoldater blev dræbt i kampene. Rapporter om kampe den 25. og 26. juli er ifølge Eurasianet blevet afvist af de kirgiziske myndigheder.

²⁵ En vestlig ambassade oplyste, at i sammenhæng med, at Kirgizistan bruges som transitland for narkosmugling, er narkomisbruget især i den sydlige del vokset markant. Security Council bekræftede dette og tilføjede, at narkomisbruget trods flere anti-narko kampagner i dag er et af Kirgizistans største problemer. I 1999 blev der konfiskeret fem kg heroin, men i år 2000 blev der konfiskeret over 1,5 tons. Kilden forklarede endvidere, at op til 1980'erne var det legalt at dyrke opium, som blev brugt til fremstilling af medicin, og trods det, at der også fandtes (og fortsat findes) vildtvoksende cannabis, kendte landet ikke til narkomisbrug.

vil derfor slå ned på grupperne om nødvendigt med moralsk og økonomisk hjælp fra fortrinsvist Rusland, men også fra USA, Kina og Tyrkiet.

Det kirgiziske militær var i 1999 ifølge Security Council ikke forberedt på kamp mod de muslimske oprørere, som kilden beskriver som professionelle, veltrænede og veludstyrede terrorister. Hærens største problem på det tidspunkt var, at mange af dens soldater var uden uddannelse, og at de ikke var trænet til kampe i bjergene. En vestlig ambassade forklarede, at Kirgizistan i 1999 var ganske uforberedt på de væbnede angreb. Hæren befandt sig på et helt rudimentært stadie, således at de kirgiziske værnepligtige blev sendt i kamp i gummisko og uden træning. De blev mødt af veltrænede soldater, der med moderne højteknologiske våben skød dem ned fra bjergene.

Den vigtigste opgave var, ifølge Security Council, derfor at skabe en effektiv hær ikke på kvantitet, men på kvalitet. Fra USA har Kirgizistan modtaget hjælp svarende til 5,5 millioner US dollars. Hæren har nu trænet i kamp i 4.200 meters højde, og i dag har Kirgizistan ifølge kilden en veluddannet hær og er klar til at modstå de militære indfald fra Tadjikistan.

En vestlig ambassade bekræftede, at Kirgizistan har modtaget hjælp fra blandt andet USA til støtte for militæret og oplyste endvidere, at Kirgizistan har skabt et netværk af sikkerhedspartnere efter de sidste to års angreb. En international kilde mente, at Kirgizistan håber på, at der via Shanghai Five aftalerne vil blive etableret en centralasiatisk styrke, hvor tropperne er lokaliseret i deres hjemlande, og som gensidigt kan bistå i væbnede konflikter. Ifølge International Crisis Group (ICG) har Kirgizistan også modtaget militær hjælp fra Rusland.

Dertil kommer, at Kirgizistan, ifølge Security Council, har forstærket grænsebevogtningen til Tadjikistan og Uzbekistan. International Crisis Group oplyste, at de bjergpas, som i 1999 og 2000 blev brugt som passage af de muslimske angribere, nu er blevet lukket.

Security Council oplyste, at mange mennesker forlader området på grund af den spændte situation, og såfremt det kommer til nye kampe, vil der komme kirgiziske og russiske flygtninge fra Tadjikistan. International Crisis Group forudså, at det ved et nyt angreb vil blive nødvendigt igen at evakuere lokalbefolkningen, og at der vil komme kirgiziske flygtninge fra Tadjikistan og Afghanistan. Der er, ifølge kilden, allerede ankommet sådanne 2.000 flygtninge.

International Crisis Group (ICG) oplyste, at IMU har udspring i den politiske undertrykkelse i Uzbekistan, og at flygtede uzbekiske medlemmer sluttede sig til de tadjikiske oprørere under den tadjikiske borgerkrig. Kilden mente, at IMU som en form for religiøs opposition har mange tilhængere i Uzbekistan. Medie Resource Center i Osh bekræftede, at IMU er blevet trænet i Tadjikistan af de tadjikiske oprørere, og oplyste endvidere, at det er IMU's mål at skabe en islamsk stat, men med fredelige midler. Kilden mente, at den uzbekiske regering burde gå i dialog med oppositionen og herunder med de muslimske grupper i stedet for at undertrykke den, da muslimer i Uzbekistan ikke er terrorister, men politiske rebeller. Den uzbekiske regering udråber dem til at være terrorister for at kunne forsvare at slå ned på dem. En international kilde mente, at IMU udover at bestå af uzbekere fra Uzbekistan og tadjiker også har tilhængere blandt kirgizerne i de sydlige regioner i Kirgizistan, men at det kun er få, og at IMU i Kirgizistan hovedsageligt rekrutterer sine tilhængere blandt etniske uzbekere. Kilden mente endvidere, at den ikke-radikale islam og herunder Hizb-ut-Tahrir organisationen får flere og flere tilhængere i Kirgizistan på grund af den stigende fattigdom. Da befolkningen ikke forstår begrebet demokrati forveksles demokratisk opposition med islam. IGC anførte, at islam på grund af områdets store muslimske mindretal er en

vægtig faktor, men at kirgizerne som et tidligere nomadefolk er mindre religiøse end uzbekerne, der altid har været fastboende. Security Council mente ikke, at en organisation som IMU, som kilden beskrev som en terrororganisation, kunne opstå i Kirgizistan. Der har dog i Osh været tilfælde af voldelige aktioner initieret af uighurer, men dette er ved myndighedernes indgriben bragt til ophør.

En international organisation forklarede, at de uzbekiske myndigheder forsøger at overvåge de etniske uzbekeres aktiviteter i Oshdistriktet. Det **uzbekiske KGB** er således stærkt repræsenteret i Osh, og mange uzbekere i Osh er mistænkt for at samarbejde med KGB. På grund af Shanghai Five- aftalerne har landene udleveringspligt. Men det er forekommet, at uzbekisk KGB illegalt har arresteret lokale uzbekere og ført dem til Uzbekistan til trods for, at uzbekerne er kirgiziske statsborgere. I år 2000 skete dette i to tilfælde, og indtil juni 2001 er der forekommet fire tilfælde. Tallene gælder blot ét distrikt. Sådanne arrestationer er, ifølge kilden, teknisk set ulovlige, da det i princippet kun er de nationale myndigheder, der kan foretage arrestationer, og en udveksling kræver, at den nationale anklagemyndighed giver tilladelse. Tilmed udsættes uzbekerne under KGB's varetægt, ifølge kilden, for tortur i form af slag, voldtægt og elektrochok. Torturen forekommer ikke kun under varetægtsfængslingen i Uzbekistan, men også under varetægten i Osh²⁶. Tillige på anden måde er uzbekisk KGB aktiv, idet de planter løbesedler eller narko på personer, de mistænker for at stå i ledtog med IMU, for derved at udvirke arrestationer og retssager. Således har der været ti sigtelser for uddeling af løbesedler med muslimsk indhold de første to måneder af 2001, hvilket er en vækst i forhold til år 2000, hvor der i alt blev rejst ti sigtelser. Kilden kritiserede de kirgiziske myndigheder for at være inaktive og for ikke at beskytte deres statsborgere. Men statsborgerskab mente kilden tæller i Centralasien mindre end den etniske baggrund. Om en uzbeker derfor er uzbekisk eller kirgizisk statsborger, anses ikke som væsentligt.

3.4 Etniske forhold

3.4.1 Etniske forhold generelt

Ifølge skønnede tal fra juli 2000 udgør den samlede befolkning omkring 4.685.000 personer. Heraf udgør kirgiserne 52%, russerne 18%, uzbekerne 12,9%, ukrainerne 2,5%, tyskerne 2,4% og de resterende 11,8% fordeler sig på cirka 80 forskellige andre etniske grupper, herunder uighurer, tatarer, dunganere, som er indvandrede muslimske kinesere, tadjikker, tyrkere og koreanere. I sammenligning med tallene fra folketællingen i 1989 er befolkningsantallet steget med cirka 400.000 personer samtidig med, at den russiske befolkningsandel er faldet fra 21,5% til 18%.

IOM anførte, at der tidligere fandtes mange blandede ægteskaber, men at der i dag indgås færre sådanne ægteskaber.

Samtlige kilder skelnede mellem de etniske forhold generelt i landet og de etniske forhold i Kirgizistans sydlige distrikter.

Allerede i 1985 blev kirgizisk indført som officielt sprog, og russisk fik i stedet status som et fælles-etnisk sprog. Denne status blev bekræftet forfatningsmæssigt i 1993 samtidigt med, at kirgizisk fik

²⁶ Om fængselsforhold og tortur i Uzbekistan jfr. rapporten: *And it was Hell all over again* fra Human Rights Watch, december 2000.

bekræftet sin status som statsprog. I juli 1994 fik russisk status som officielt sprog i de russisk dominerede områder.

Kyrgyz Committee for Human Rights mente, at der politisk forekommer diskriminering af samtlige ikke-kirgizisk talende etniske grupper inklusive kirgizere, idet forfatningens artikel 43,3 foreskriver, at kun en kirgizisk statsborger mellem 35 og 65 år, der taler kirgizisk og har haft fast bopæl i landet i mindst 15 år, kan opstille og vælges som landets præsident. Samtlige kandidater ved sidste præsidentvalg skulle således gennemgå en sprogtest, og kriterierne for at bestå denne, mente kilden, var uklare. Kravet om kirgiziske sprogkunderskaber gælder ikke kun præsidenten, men også alle, der indtager politiske poster uanset niveau og poster i statsadministrationen. På den baggrund var, ifølge kilden, Kirgizistans første parlamentariske forsamling etnisk set mere pluralistisk end den efterfølgende, hvor der var færre minoriteter (og kvinder) repræsenteret. Underrepræsentationen af ikke-kirgizisk talende gør sig gældende i alle politiske og administrative strukturer.

Kilden forklarede, at målet med denne forfatningsmæssigt forankrede bestemmelse er, at styrke kirgizisk identitet, kultur og sprog. I tiden under Sovjetunionen blev der hovedsageligt talt russisk, og der var kun to skoler, der underviste i kirgizisk. Alle højere læreranstalter, herunder universitetet, men med undtagelse af det pædagogiske fakultet, underviste på russisk. Resultatet er, at kun halvdelen af de etniske kirgizere, og hovedsageligt kun sådanne kirgizere, der bor i afsidesliggende landlige områder, og kun 20% af landets samlede befolkning i dag kan tale kirgizisk.

Parlamentets Menneskerettighedskomiteé mente, at indførelsen af sprogtesten har ført til diskriminering af de etniske minoriteter, idet ansættelser i f.eks. statsadministrationen eller militæret kræver beståelse af sprogtesten. Kilden mente desuden, at der er for få muligheder for ikke-kirgizisk talende til at lære kirgizisk.

Disse sprogforhold og konsekvenserne af dem er i høj grad årsag til den omfattende **russiske** udvandring, der har fundet sted i 1990'erne, og som er fortsat de sidste to år. En international kilde oplyste således, at der alene i år 2001 indtil juni udrejste 140.000 russere, hvilket er en væsentlig stigning i forhold til de foregående tre år, hvor der i alt udrejste 70.000 russere²⁷. Kilden tilføjede, at på grund af de generelle forhold ønskede også andre grupper, herunder kirgizere, at udrejse. Kyrgyz Committee for Human Rights mente, at stemningen mod det russiske mindretal generelt vendte sig i negativ retning i forbindelse med konflikten mellem uzbekerne og kirgizerne i maj/juni 1990 (se afsnittet om konflikterne i det sydlige Kirgizistan), idet der fra Moskva blev udsendt en undersøgelseskommission bestående af russisk KGB, som ensidigt gjorde kirgizerne ansvarlige for begivenhederne, og som resulterede i, at mange kirgizere blev fængslet. Kilden mente dog, at når russerne i dag forlader landet, er det på grund af den økonomiske og politiske situation, men ikke på grund af etnisk diskriminering.

Consular Policy and Law Division anførte, at det er de højtuddannede russere, der forlader landet, og at årsagen hertil er den økonomiske situation i landet, samt det forhold at Kirgizistan har en meget lav levestandard sammenlignet med andre tidligere sovjetrepublikker. Dertil kommer, at den produktion, som russerne primært er beskæftiget med, er stagneret. Security Council beklagede den russiske udvandring, idet russerne er veluddannede og har tilført landet mange ressourcer.

²⁷ I U.S. Department of State's rapport fra 2001 om Kirgizistan angives andelen af russere at være faldet til 14,9%, og i en pressenotits fra Central Asia Caucasus Analyst fra den 4.7.2001 anføres andelen at være 13%.

UNHCR anførte, at Rusland stadig har en vis politisk indflydelse på Kirgizistan og bruger denne til at beskytte de etniske russere. Således er der flere etniske russere repræsenteret i regeringen. Kyrgyz Committee for Human Rights mente, at Rusland generelt er genstand for beundring i Centralasien.

Security Council oplyste, at også mange **tyskere** har forladt landet, og at udvandringen begyndte i 1998. Ud af 100.000 tyskere er der nu kun 20 - 30.000 tilbage i Kirgizistan.

Jewish Culture Society of Kyrghyzstan oplyste, at der før Sovjetunionens opløsning havde været et **jødisk** mindretal på mellem 6.000 og 9.000 personer. Mange er imidlertid udvandret, hovedsageligt til Israel, og det jødiske mindretal omfatter i dag blot 1.500 personer, hvoraf 95% lever i Biskhet. Det jødiske samfund råder over én synagoge, to skoler og én avis²⁸. Foreningen, der har 700 medlemmer, og som får finansiel støtte og donationer fra amerikanske fonde, yder humanitær hjælp til blandt andet ældre jøder. De kirgiziske jøder er oprindeligt jøder fra det vestlige Sovjetunionen og blev evakueret til Centralasien under Anden Verdenskrig. I området befandt sig nogle få såkaldte Buchara-jøder. Jøderne har ifølge kilden ingen konflikter med andre etniske grupper, og der har kun været ét tilfælde af antisemitisme på officielt niveau. En politiker gav i en tale udtryk for antisemitiske synspunkter, men måtte efterfølgende undskylde sig overfor det jødiske samfund. På dagligdags niveau har der været nogle småsager. Forholdene for de kirgiziske jøder har ændret sig radikalt siden Kirgizistans selvstændighed, og kilden mente ikke, at der udover økonomiske årsager i dag er forhold, herunder diskriminering, der tvinger jøderne til at forlade landet.

Kyrgyz Committee for Human Rights mente, at **emigrationen** har tre årsager. Den første årsag er den økonomiske situation. Kilden mente således, at Kirgizistan er det fattigste af alle de tidligere Sovjetrepublikker. Gennemsnitslønnen varierer regionalt. I Bishkek er gennemsnitslønnen højest, nemlig på 8 US dollars om måneden, men til gengæld har byen mange arbejdsløse. Den statslige vedtagne minimumsløn er på månedsbasis 2,10 US dollars. Leveomkostningerne er derimod beregnet til 25 US dollars månedligt. Den anden årsag er, ifølge kilden, den politiske situation, idet mennesker, der har agiteret mod præsidenten, risikerer retsforfølgelse og bøder. Den tredje årsag er, at bønderne ønsker bedre forhold. Sidstnævnte er således ofte grunden til, at uighurer udvandrer til Rusland.

Security Council mente, at de mange etniske grupper i Kirgizistan lever i fred med hinanden, om end der tidligere har været nogle problemer. Nogle af disse grupper samarbejder med staten, mens andre ikke gør det. Alle er repræsenteret i rådet for etniske minoriteter.

En vestlig ambassade udtalte, at det hovedsageligt er den problematiske økonomiske situation, der er årsag til eventuelle etniske problemer.

UNHCR vurderede, at etniske minoriteter udsættes for en del diskrimination, men at denne ikke er organiseret, og at der ikke forekommer diskrimination fra myndighedsside.

Media Resource Centre anførte, at kirgiziske politikere med henvisning til landets mange minoriteter gerne omtaler Kirgizistan som ”vort fælles hus”, men at det alligevel er den etniske titulargruppe, det drejer sig om.

²⁸ Tre jødiske organisationer, herunder en amerikansk organisation, har i år 2000 i fællesskab udgivet bogen: *Evrej v Kyrgystane* (Jews in Kyrgyzstan), der beskriver de kirgiziske jøders historiske, sociale og kulturelle forhold.

3.4.2 Uighurer i Kirgizistan

Der findes tre organisationer for uighurer i Kirgizistan. Ittipak, der blev stiftet i samarbejde med myndighederne, har kontor i en offentlig bygning, og er en a-politisk kulturel organisation. Derudover findes Association of Uighur Liberation og Uighur Information Center, som begge er politiske organisationer. Association of Uighur Liberation er fortalere for Turkestans selvstændighed²⁹. Denne bliver derfor ifølge avisen Respublica undertrykt af myndighederne. I modsætning til kilderne i Kazakstan mente såvel Respublica som Media Ressource Centre, at den kinesiske separatistbevægelse Free Turkestan har hovedkontor i Almaty.

Ittipak, der er registreret, angav at have afdelinger i alle områder med uighurmindretal. Kilden ønskede af sikkerhedsmæssige grunde ikke at oplyse om medlemstallet, kun at medlemmerne har medlemskort, og at organisationen mister medlemmer, fordi mange uighurer emigrerer til udlandet.

Ittipak oplyste endvidere, at ifølge officielle tal fra 1999 udgør det uighuriske mindretal 47.000 personer, men dette tal ikke er i overensstemmelse med det tal, som sikkerhedsorganerne oplyste i 1998, hvorefter uighurerne udgjorde 200.000 personer. Kilden betvivlede de officielle tal af flere grunde. I perioden 1955 til 1963 skete der en omfattende immigration af kinesiske uighurer. Hertil kom, at mange uighurer i Sovjetunionen blev assimileret f.eks. gennem blandede ægteskaber. Eventuelle børn af sådanne ægteskaber valgte ofte den kirgiziske etnicitet for at få samme rettigheder som de etniske kirgizere, herunder uddannelsesmæssige, idet uighurer var blevet forment adgang til de højere uddannelsesinstitutioner.

Kilden oplyste endvidere, at uighurerne før Sovjetunionens etablering var et meget højt uddannet folkeslag, men at det ændredes under Sovjettiden. Efter Kirgizistans selvstændighed er uddannelsesforholdene for uighurerne dog blevet væsentligt forbedret. I dag er der fri adgang for alle til uddannelserne, forudsat at de kan betale gebyret, og der findes uighurer på alle højere læreranstalter. Ifølge lovgivningen har minoriteterne krav på modersmålsundervisning, men loven er på grund af økonomiske problemer ikke blevet implementeret. I den første parlamentariske forsamling var uighurerne repræsenteret med ét medlem, nemlig den tidligere leder af Ittipak, men i den nuværende parlamentariske forsamling har uighurerne ingen repræsentanter, ligesom der heller ikke er uighurer på højere poster i statsadministrationen. Dog er nogle få uighurer repræsenteret i lokale politiske råd. Uighurerne udgiver to aviser på uighurisk, hvoraf den ene avis, Samvittighedens Stemme, er privatejet. Derudover råder uighurerne over et månedligt TV-program af en halv times varighed og et ugentligt radio-program af en time. Uighurerne er i vid udstrækning beskæftiget med handel på de lokale markeder.

IOM oplyste, at de kirgiziske uighurer er handelsfolk, og at de i befolkningen anses som dygtige, men at de også anses som upålidelige. IOM oplyste endvidere, at mange uighurer lever i blandede ægteskaber, og at de er velintegrerede i samfundet.

Ittipak mente, at de kontroverser, der forekommer mellem kirgizere og uighurer, hovedsageligt opstår på grund af massemediernes nationalistiske holdninger, hvor uighurer udråbes som ekstremister og sammenlignes med tjetjenerne. Situationen kan, mente kilden, sammenlignes med situationen i Rusland, hvor tjetjenerne generelt opfattes som ekstremister eller forbrydere. Også i Kazakstan er situationen for uighurer problematisk, men den er mest problematisk i Kina. Kilden

²⁹ Se hertil afsnittet om uighurer under Kazakstan.

mente endvidere, at massemediernes holdninger tidligere har ført til tilfælde af overgreb på uighurer af nationalistiske grupper, men at regeringen ved at gribe ind overfor massemedierne har fået ændret situationen. En international organisation bekræftede, at pressens billede af uighurerne er negativt, hvilket generelt har påvirket den folkelige opfattelse af uighurerne.

I marts 2000 blev den tidligere leder af Ittipak, Nigmatulla Bazakov, fundet dræbt ved tre skud. Omstændighederne ved drabet skabte mistanke om, at lederen var blevet henrettet, muligvis på grund af sine politiske aktiviteter, eller da han samtidig var forretningsmand, på grund af økonomiske aktiviteter. Sagen er aldrig blevet opklaret. Ittipak oplyste, at der fortsat pågår politiefterforskning, men, da kilden ikke har adgang til sagen, kunne den ikke udtale sig om kvaliteten eller effektiviteten af efterforskningen og ville heller ikke udtale sig på anden måde om sagen.

Ittipak udtrykte dog bekymring for den forsvundne kazakiske leder af uighurorganisationen Nuzugum Foundation, Dilbirim Samsakova, der i forbindelse med politiets drab på fire uighurer i Kazakstan (se hertil afsnittet under Kazakstan om kinesiske uighurer), tog sig af de dræbtes børn³⁰.

Ittipak mente ikke, at der generelt forekommer myndighedsovergreb på uighurer. Kilden kendte kun til ét tilfælde, hvor to berusede politimænd udenfor tjeneste uden grund slog en uighur ned. Sagen blev omtalt i aviserne. Det videre forløb er uoplyst.

Ittipak ønskede ikke at udtale sig om, hvorvidt og i hvilket omfang der forekommer overvågning af politisk aktive uighurer.

En international kilde anførte, at på grund af en aftale mellem Kirgizistan og Kina er de kirgiziske myndigheder forpligtet til at overvåge uighurernes politiske aktiviteter, og at uighurerne ser denne overvågning som en trussel. Kilden oplyste, at den dog kun kender til en sag om husransagning hos en uighur.

UNHCR kendte ikke til, at politisk aktive uighurer skulle være overvåget af myndighederne.

Organisationen Democracy, der blandt andet yder retshjælp til Ittipak, omtalte følgende tilfælde af myndighedsovergreb på uighurer: I december 2000 kom det efter nogle nedsættende bemærkninger om uighurer til et slagsmål mellem civile politibetjente og tre unge uighurer. Det endte med, at uighurerne blev bragt til en politistation, hvor de blev alvorligt mishandlet. Trods en klage fra Ittipak til indenrigsministeriet, blev der aldrig rejst sag mod politibetjentene. Derimod betalte politiet uighurerne for ikke at klage, samtidigt med at de undskyldte hændelsen. Også på anden måde, mente kilden, handler politiet ulovligt. Som eksempel nævnte kilden, at en person bliver overfaldet af politiet, og efterfølgende findes personen i besiddelse af et illegalt skydevåben. Derved forhindres personen i at anlægge sag mod politiet. Kilden mente endvidere, at uighurer, der som handlende ofte rejser med store beløb på sig, standses af politiet, som afkræver dem op til halvdelen af beløbene. Hvis de ikke betaler, kan de risikere, at politiet planter narkotika på dem. Kilden mente endvidere, at husransagninger uden ransagningskendelse i uighurkvartererne sker en

³⁰ I en pressenotits fra Uyghur Information Agency fra den 10. juni 2001, er den kvindelige formand fundet myrdet uden for Almaty, efter at hun den 24. maj af ukendte personer blev kidnappet og bortført fra sit hjem. I pressenotitsen omtales yderligere to drab på prominente uighurer, herunder den tidligere formand for Ittipak samt på formanden for uighursektionen af Writer's Union of Uzbekistan. Sidstnævnte blev ifølge notitsen myrdet under varetægten i et uzbekisk fængsel i marts 2001 af uzbekiske sikkerhedsfolk.

gang månedligt og altid i forbindelse med afkrævning af penge. Kilden understregede dog, at sådanne episoder også sker for andre etniske grupper, herunder kirgizere, og ikke kun for uighurer.

Ittipak mente ikke, at uighurerne emigrerer på grund af overgreb eller diskriminering, men hovedsageligt af sociale og økonomiske årsager.

En international kilde mente ikke, at uighurer skulle være mere udsat for politichikane end andre kirgiziske borgere.

Også i Kirgizistan er der mange uighurer, der har familie og slægtninge i Kina, som de er bekymrede for. Ittipak mente, at de kirgiziske uighurer får meget få oplysninger om situationen i Kina.

IOM oplyste, at der siden 1995 officielt er indrejst 46 kinesiske uighurer, men at der illegalt er indrejst mange flere. Pågrebne illegalt indrejste kinesiske uighurer var tidligere i fare for at blive deporteret til Kina, men kilden kendte ikke til, at der i dag forekommer tvangsdeportering. UNHCR oplyste, at det af frygt for at blive tvangsdeporteret til Kina kun er få kinesiske uighurer, der søger asyl i Kirgizistan. De får dog generelt heller ikke adgang til asylsystemet. Kilden kendte dog ikke nærmere til antallet af flygtede kinesiske uighurer, idet disse hverken kontakter de kirgiziske myndigheder, UNHCR eller andre organisationer. Kilden kunne dog oplyse, at der har været tilfælde med uighurer, der er blevet deporteret tilbage til Kina, hvor de er blevet henrettet. UNHCR finder, at den eneste måde at hjælpe disse flygtninge på er at sørge for genbosætning. UNHCR har indtil nu imidlertid ingen praktiske erfaringer med dette, da de kinesiske uighurer ikke søger hjælp. Hvorvidt tvangsdeporteringerne er stoppet vides ikke. Kilden mente, at der ikke tales officielt om de kinesiske uighures problemer på grund af landets forhold til Kina. De kinesiske uighurer i Kirgizistan er sjældent i besiddelse af personlige dokumenter.

En international organisation oplyste, at planerne om at oprette et anti-terror center i Bishkek, som et led i Shanghai Five aftalerne, er skræmmende for uighurerne. De frygter, at kinesiske myndigheder i Kirgizistan da vil kunne foretage arrestationer af uighurer, som de mistænker for at være aktive i oprørsbevægelsen Free Turkestan. En udlevering til Kina vil kunne indebære henrettelse.

Democracy mente, at der efter Shanghai Five stiftelsen i 1996 kan mærkes et kinesisk pres, der har betydet, at myndighederne afslår at registrere uighuriske organisationer. Kilden forklarede endvidere, at der traditionelt på årsdagen for bombningen af Hiroshima bliver afholdt demonstrationer foran den kinesiske ambassade mod Kinas atomprøvesprængninger, som foregår tæt på den kirgiziske grænse og i Xinjiangprovinsen. Disse demonstrationer er i dag blevet forbudt. På grund af artikler, der omhandlede Kinas forhold til minoriteter, er organisationens avis blevet lukket af myndighederne. Kilden mente, at dette er eksempel på konsekvenserne af Kinas politiske indflydelse i Kirgizistan.

Et medlem af Ittipak, der ikke ønskede at oplyse sit navn, fortalte, at han i forbindelse med et officiel kinesisk delegationsbesøg i Kirgizistan i foråret 2001 en morgen blev opsøgt af politiet. Politiet opførte sig upåklageligt, men gjorde det med al tydelighed klart, at man ikke ønskede problemer i forbindelse med det kinesiske besøg.

Chefredaktøren for avisen Respublika, som er en af de få uafhængige aviser i Kirgizistan, oplyste, at som følge af Shanghai Five aftalerne, hvorefter landene forpligter sig til gensidig respekt af

staternes suverænitet, hvilket medfører ikke-indblanding i de enkelte landes menneskerettighedsforhold, er det nu blevet forbudt avisen at trykke læserbreve fra uighurer.

International Crisis Group anførte, at uighurernes situation i Kirgizistan ikke er nem, men at den er langt mere problematisk i Kazakstan, da de kazakiske uighurer har tættere relationer til Kina.

En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister mente ikke, at uighurerne udsættes for diskriminering, men at staten ikke i nødvendigt omfang skelner mellem kirgiziske og kinesiske uighurer.

UNHCR angav, at kirgiziske uighurer generelt ikke udsættes for forfølgelse. De lever i deres egne samfund, hvor de beskytter hinanden. Kilden bekræftede, at uighurerne ikke er repræsenteret i den politiske struktur og mente endvidere, at uighurerne muligvis kunne få problemer med myndighederne, hvis de stiftede et egentligt uighurparti.

IOM vurderede, at det til bedømmelse af den generelle menneskerettighedssituation for uighurerne er vigtigt at skelne mellem de kulturelt og de politisk aktive uighurer, hvor sidstnævnte kan have problemer med myndighederne.

Media Resource Centre mente, at de kirgiziske uighurer i sammenligning med de kinesiske stadig er præget af Sovjetmentaliteten forstået på den måde, at de tænker kollektivt. De kirgiziske uighurer har en stærk identitet, og da det uighuriske sprog er næsten identisk med uzbekisk, føler mange uighurer et tættere slægtskab med uzbekerne end med kirgiziserne. Mange er dog også i tidens løb blevet til enten kirgizere eller uzbeker og har mistet deres identitet som uighurer.

3.2.3 Etniske forhold i det sydlige Kirgizistan

Foundation for Tolerance International mente, at det etniske situation i syd er meget spændt, både mellem de etniske grupper og i gruppernes forhold til de lokale autoriteter.

Kontroverserne gælder, ifølge Foundation for Tolerance International, blandt andet fordelingen af brugsretten til den tidligere statsejede landbrugsjord. Ved reformen blev der uddelt land til de mennesker, der var registreret i området. Da uzbekerne imidlertid havde forsømt at lade sig bopælsregistrere, gik brugsretten hovedsageligt til kirgizierne. Ud fra et legalt synspunkt var der således ikke tale om diskrimination, men uzbekerne følte sig diskrimineret. En international kilde bekræftede, at uzbekerne føler sig forfordelt i forhold til kirgizierne, og at der ofte er diskussioner om, hvorvidt kirgizierne ved landreformen fik tildelt mere landbrugsjord end uzbekerne, idet de kirgiziske myndigheder skulle have favoriseret familie og venner ved uddelingen. Dette kunne ifølge kilden ikke være korrekt, idet fordelingen blev foretaget på møder, der var offentlige. En international organisation oplyste, at det spændte forhold i 1999 resulterede i et sammenstød mellem uzbeker og kirgizere som følge af et skænderi på den lokale basar om jordbær.

International Crisis Group angav, at der i det sydlige Kirgizistan er mange problemer de etniske grupper imellem, men ingen konflikter. De lokale myndigheder udgøres udelukkende af etniske kirgizere, hvilket bevirker, at andre etniske grupper ikke henvender sig til myndighederne, herunder politiet, idet de mener, at de kirgiziske myndigheder ikke varetager deres interesser.

Uzbekerne, der med 30 millioner er den største befolkningsgruppe i Centralasien og den tredjestørste etniske gruppe i Kirgizistan, er hovedsageligt bosiddende i de regioner, der grænser op til Uzbekistan. Fra tidlig tid har de været bosat i området og mener, ifølge International Crisis

Group, at området historisk set tilhører dem. I modsætning til kirgizerne er uzbekerne nationalistisk orienterede. De har gode positioner i forretningslivet, og mange er velhavende. Uzbekerne er ifølge kilden ikke undertrykte, som de hævder, men de er diskrimineret, idet de kun i ringe grad i forhold til deres befolkningsandel er repræsenteret i den politiske og administrative struktur. Der er således kun syv uzbekere repræsenteret i Oshdistriktets lokale styre, og ud af 50 ansatte i distriktets offentlige administration er kun tre uzbekere.

Media Resource Center oplyste, at uzbekerne tidligere udgjorde majoriteten i Osh, og at uzbekerne er den hurtigst voksende etniske gruppe i området. Da Osh tidligere hørte under Uzbekistan har der været bekymring for, at Uzbekistan på grund af det store antal uzbekere vil kræve Osh tilbage, eller at uzbekerne vil kræve autonomi under Kirgizistan. De kirgiziske myndigheder har derfor iværksat en række programmer, der skal få kirgizere til at bosætte sig i området for etnisk set at opveje den store uzbekiske befolkningsgruppe. Staten har således placeret en lang række uddannelsesinstitutioner i Osh, og mange kirgizere er kommet til området for at få uddannelse. Alt i alt er den kirgiziske befolkningsandel vokset støt de seneste år. En gruppe unge menneskerettighedsaktivister forklarede, at mange af de flygtede kirgizere fra Tadjikistan og Uzbekistan henvises til at tage bopæl i de byer, herunder Osh, hvor befolkningsmajoriteten tidligere blev udgjort af andre etniske grupper end kirgizere.

International Crisis Group oplyste, at uighurerne generelt ikke er organiseret i de muslimske organisationer i syden, herunder IMU, men at de er meget passive i forhold til uighurerne i det nordlige Kirgizistan, hvor mange er organiseret i den muslimske Hizb-ut-Tahrir. I syd lever de i små lukkede landsbysamfund. Kilden mente endvidere, at myndighederne, der i syden er særligt bekymrede for ekstremister, uden grund har beskyldt uighurerne for at være politisk aktive, men at virkeligheden er, at uighurerne er meget passive og altid holder sig i udkanten af begivenhederne. Dette til trods for, at uighurerne socialt og kulturelt knytter sig til uzbekerne. En international organisation bekræftede, at uighurerne ikke er politisk aktive i Oshdistriktet.

I marts 2001 faldt dommen i en retssag i Osh mod fem personer, herunder to uighurer, som anklages for at have begået to terrorhandlinger, hvor fire personer blev dræbt. Fire er dømt til døden, og én er dømt til 25 års fængsel. Kilden mente ikke, at det er bevist, at de fem mænd er skyldige. Alle hævder at have været udsat for tortur, og at de derved blev tvunget til at skrive under på en tilståelse. Da eksekvering af dødsdomme generelt er blevet udsat foreløbigt indtil december 2001, er dommen endnu ikke blevet eksekveret. Den er imidlertid heller ikke blevet konverteret til anden straf ³¹.

Security Council mente, at det er på grund af den spændte situation i syd og landets generelle økonomiske forhold, at flere personer forlader landet.

³¹ Delegationen fik på mødet med Association of Sociologists and Political Scientists i Kazakstan udleveret kopier af domsudskriftet og retsprotokoller. Af anklageskriftet fremgår, at to af de fem anklagede er uighurer og kirgiziske statsborgere, en er tyrker (der er ikke angivet statsborgerskab), en er russisk statsborger (der er ikke angivet etnicitet), og en er uzbek og kirgizisk statsborger.

3.5 Religiøse forhold

En vestlig ambassade oplyste, at der foreligger et udkast til en lov om religionsfrihed, men at udkastet imidlertid er trukket tilbage. Kilden mente endvidere, at regeringen anser enhver form for undertrykkelse af islam som virkende mod hensigten, hvorfor der indtages et tolerant standpunkt.

Foundation for Tolerance International mente ikke, at religion er et konfliktemne, men at der mangler en konstruktiv politik på området ³².

3.6 Militærtjeneste

Security Council oplyste, at værnepligten i Kirgizistan i dag er reduceret til 1½ år. Der sker indkaldelse fra det fyldte 18 år til 26 års alderen, som er den øvre aldersgrænse for unge mænd, der af forskellige årsager har fået udsat værnepligten. Værnepligten aftjenes så vidt muligt i nærheden af den værnepligtiges hjem, så de værnepligtige kan forsynes med kost fra familien. Dette er ifølge kilden en af grundene til, at der kun er få militærunddragere og desertører.

En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister oplyste, at universitetsstuderende er fritaget for værnepligt og i stedet skal deltage i et militærtræningskursus på universitetet. Kilden mente endvidere, at loven rummer flere muligheder for fritagelse, og at det desuden er muligt at bestikke sig fra tjenesten. En international organisation bekræftede, at der er mange muligheder for at undgå indkaldelse.

En international organisation oplyste, at der ikke findes mulighed for alternativ tjeneste. En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister mente derimod, at alternativ tjeneste er mulig for unge mænd, der af religiøse årsager nægter at bære våben. Der er imidlertid kun få sådanne tilfælde.

En international organisation oplyste endvidere, at der er meget dårlige forhold i hæren, at de værnepligtige får udleveret ringe udrustning, og at lønnen udbetales uregelmæssigt.

Security Council oplyste, at desertører bliver straffet ved en militærdomstol efter straffeloven.

Ifølge den kirgiziske straffelovs artikler 259 og 260 er der tale om fravær, hvis den værnepligtige uden tilladelse forlader sin tjeneste, men vender frivilligt tilbage, og om desertering, hvis den værnepligtige uden tilladelse forlader sin tjeneste med det formål at unddrage sig den resterende tjenestetid. Ifølge artikel 259 straffes fravær i en periode på mellem tre døgn og en måned med tjeneste i en militær disciplinærenhed i op til et år eller med frihedsberøvelse i op til to år. Hvis fraværet overstiger en måned, straffes der med tjeneste i den disciplinære enhed mellem et til to år eller med frihedsberøvelse mellem to til fem år. Ifølge artikel 360 straffes desertering med frihedsberøvelse på mellem tre til syv år. Hvis den deserterede medtager våben hæves straffen til frihedsberøvelse mellem fem og ti år. Begge artikler har dog anmærkninger, hvoraf det fremgår, at

³² Om de generelle religiøse forhold i landet se dertil til U.S. State Department's rapport: *2000 Annual Report on International Religious Freedom: Kyrgyz Republic*. September 2000, samt afsnit c. om Freedom of Religion i U.S. Department of State's rapport: *Kyrgyzstan. Country Report on Human Rights Practices – 2000*. Februar 2001.

straffen bortfalder, hvis motivet til fraværet eller deserteringen skyldes tungtvejende personlige omstændigheder³³.

En vestlig ambassade kendte ikke til, at der var forekommet deserteringer og mente, at hvis det skete i dag, ville det være et nyt fænomen.

Ingen kilder kunne give oplysninger om antallet af unddragere eller om straffepraksis for unddragelse.

Security Council oplyste, at den russiske konflikt i Tjetjenien er et internt russisk anliggende, og at kirgiziske værnepligtige derfor ikke sendes til Tjetjenien. Det findes heller ingen andre muligheder for, at kirgiziske soldater kan deltage konflikter i andre lande. Derimod sendes kontraktsoldater ifølge kilden efter udvælgelse til træning i udlandet, herunder til Rusland og Kina³⁴.

Security Council oplyste endvidere, at det før 1999 var under overvejelse at oprette en professionel hær udelukkende bestående af kontraktsoldater. Disse overvejelser blev dog udsat efter de første muslimske militære indfald i det sydlige Kirgizistan i 1999. En vestlig ambassade bekræftede, at dette havde været diskuteret, men at diskussionen ophørte efter den første militære krise i syd.

En international organisation oplyste, at der i 1999 og i 2000 officielt blev udstationeret 6.000 soldater og 3.000 internationale grænsevagter i det sydlige Kirgizistan. Men da hæren kun omfatter 10.000 soldater, mente kilden ikke, at de officielle tal kunne være rigtige.

UNHCR oplyste, at det i såvel 1999 som i 2000 var kontraktsoldater og almindelige værnepligtige, der blev indsat ved konflikten i det sydlige Kirgizistan. Medens der i 1999 i mangel af militært beredskab blev indsat en del uerfarne værnepligtige med store tab til følge, var det i 2000 hovedsageligt trænedede værnepligtige, der blev indsat.

Foundation for Tolerance International oplyste, at de styrker, der udstationeres i syd, delvist er fra hæren og delvist er specielle tropper. De specielle tropper består af en styrke, som kaldes Skorpionerne, og lokale styrker, som tidligere i Sovjettiden gjorde tjeneste i Afghanistan. Ved konflikter indsættes først de regulære tropper, derefter de specielle tropper og herunder til sidst de lokale tropper.

En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister mente ikke, at det var værnepligtige, der deltog i konflikten i syd, men at det udelukkende var kontraktsoldater.

Ingen af kilderne havde oplysninger om, at der i forbindelse med konflikterne i 1999 og 2000 skulle være forekommet tvangsrekrutteringer.

³³ Ugolovnyj Kodeks Kyrghyzkoj Respubliki, Bišket 1998.

³⁴ Kirgizistan har imidlertid ifølge flere skriftlige kilder, herunder *The Europe World Yearbook 2000*. Volume II. 41st. Edition London 2000, indtil januar 1999 deltaget i den SNG-fredsstyrke, der var udstationeret i Tadjikistan i forbindelse med borgerkrigen. De kirgiziske styrker var udstationeret ved den afghansk-tadjikiske grænse, og i 1995 blev styrkerne udsat for angreb.

3.7 Forhold omkring ytringsfrihed

Avisen Respublica, der blev stiftet i 1992, oplyste, at de tidligere statsejede medier efter Kirgizistans selvstændighed overgik til økonomisk uafhængige fonde, men at 95% af medierne i dag er ejet af præsidenten eller præsidentens familie, og en tidligere uafhængig TV-kanal er nu også opkøbt af præsidenten.

Mange medier er reklamefinansierede, men på grund af landets vanskelige økonomiske situation er indtægtsmulighederne stærkt begrænsede. Dette problem gør sig dog, ifølge Respublica, ikke gældende for de af præsidenten og hans familie ejede medier, da præsidenten ikke skelner mellem sin og statens økonomi. Så det er staten, der dækker udgifterne eller underskuddene. Det sker dog også, at præsidenten simpelthen undlader at betale sine regninger og således skylder store beløb til trykkerierne. Trykkeriomkostningerne og øvrige produktionsomkostninger er høje. Da borgernes økonomi samtidig er problematisk, må løssalgsprisen på en avis være lav for overhovedet at blive solgt. Det medfører tilsammen, at det generelt er økonomisk problematisk at udgive aviser.

Der findes ifølge UNHCR få uafhængige medier, og den eneste avis, der repræsenterer oppositionens synspunkter er Respublica. Respublica oplyste, at avisen udgives i et oplag på 10.000 eksemplarer, og at hver solgt avis læses af fem til ti mennesker. Respublica kan kun købes i privatejede kiosker. Avisen trykkes i samme trykkeri som de regeringsvenlige aviser, og kilden mente, at som oppositionsavis udsættes den ofte for chikane for eksempel ved, at trykkeriet angiveligt på grund af tekniske problemer forsinker trykningen. Avisen har få annonceindtægter, idet virksomheder ikke ønsker at annoncere i uafhængige medier. Der har således været tilfælde, hvor virksomheder efter at have annonceret i Respublica efterfølgende har været udsat for myndighedernes administrative undersøgelser, besøg fra skattevæsnet m.m.

Respublica mente, at loven om pressefrihed, der blev vedtaget i 1992, forsat er gyldig, men at der reelt ingen pressefrihed er. En vestlig ambassade angav, at der internationalt er rejst kritik af det politiske pres, der er på de uafhængige medier, at der internationalt er bekymring på grund af mange retssager mod redaktører og journalister. Kyrgyz Committee for Human Rights anførte, at staten slår hårdere og hårdere ned på pressen, og at den forsøger at styre pressen ved opkøb af uafhængige medier. Det sker også, at der anlægges sager mod pressen, og da dommerne ikke kan siges at være uafhængige, er det svært for pressen af vinde sådanne sager.

Respublica anførte, at kritiske artikler om præsidenten eller hans familie opfattes som ærekrænkende, og ærekrænkelse er strafbart i henhold til straffeloven³⁵. Avisen bragte i 1995 en artikel, der indeholdt informationer om præsidentens køb af et hus i Schweiz til sin datter. På grund af artiklens implicite spørgsmål om, hvor de finansielle midler kom fra, blev avisen sagsøgt og måtte lukke, og chefredaktøren mistede sine journalistiske rettigheder i 1½ år. I 1997 bragte avisen en artikel om korrupsion i forbindelse med præsidentens økonomiske aktiviteter. Avisen blev igen sagsøgt, og chefredaktøren blev, som den første journalist i Kirgizistan, dømt til 1½ års fængsel.

³⁵ Ifølge artikel 128, 2 i den kirgiziske straffelov (*Ugolovnyj Kodeks Kyrgyzskoj Respubliki*. Biškek 1998) straffes ærekrænkelse i medier med en bøde på mellem 50 og 100 månedlige minimumslønninger.

Efter tre måneder blev hun på grund af international kritik og anden intervensering dog løsladt. I en tredje sag er chefredaktøren blevet idømt en bøde på 200.000 US dollars³⁶.

Media Resource Centre mente, at det at rejse retssager mod medier bruges som en legal måde at undertrykke pressefriheden på, idet retssager, hvor der idømmes store bøder ofte medfører, at en avis må lukke. Organisationen yder retshjælp til medier og journalister og har vundet to retssager. Organisationen har også arrangeret møder og seminarer mellem dommere og journalister for at skabe bedre forståelse for pressens vilkår.

Kilden mente, at journalisterne selv bærer en stor del af ansvaret for situationen, idet deres standard er ringe, og idet mange skriver meget subjektivt og næsten aldrig objektivt, og som et eksempel herpå nævnte kilden Respublica. Dertil er der, mente kilden, en gennemgående mangel på presseetik. Årsagen hertil er, at journalisterne mangler uddannelse, hvortil kommer arven fra den sovjetiske mediekultur, hvor medier var politiske propagandainstrumenter. Den problematiske økonomiske situation bidrager også til, at journalister er til fals for bestikkelse, hvilket især var tilfældet under sidste valg. Kilden mente endvidere, at hvis journalister blev bedre uddannede, kunne der føres dialog på et højere niveau, og journalister ville ikke være mål for anklager og korruption.

Respublica vurderede, at de mange retssager, hvor der som regel idømmes bøder, har ført til, at journalister i dag er blevet meget forsigtige og i det store og hele følger den politiske linje. Desuden registreres journalister af sikkerhedstjenesten.

UNHCR anser journalister som en risikogruppe.

Media Resource Centre anførte, at der er mange tabuer, som der ikke kan skrives om. Det gælder politik, korruption, homoseksualitet, prostitution, religion og den spændte etniske situation i det sydlige Kirgizistan. Der er ikke direkte censur, men redaktørerne pålægges ofte selvcensur. Artikler om sådanne emner offentliggøres i enten russiske aviser eller på Internettet. Respublica oplyste, at da Internettet ikke kan kontrolleres politisk, bringer avisen oplysninger om forskellige netadresser, så læserne på Internettet kan hente de informationer, der ikke må skrives om i aviserne.

Respublica anførte, at det i dag er blevet nemmere at skrive om religiøse forhold og konflikter. Det sker dog, at avisens oplysninger om emnet i forbindelse med regeringens politik bliver dementeret af de medier, der er ejet af præsidenten.

International Crisis Group oplyste, at det i somrene 1999 og 2000 blev forbudt pressen at rapportere fra de sydlige konfliktområder, og at alle informationer fra området blev censureret.

Aviserne Sunday Observer og International Business Link oplyste, at da de udelukkende skriver om økonomiske emner, har de ikke haft problemer med myndighederne. Dog skal de af hensyn til Kirgizistans udenrigspolitik være forsigtige, når der skrives artikler om udenrigsøkonomiske emner.

³⁶ Ifølge en rapport fra International Helsinki Federation fra juli 2001 (*Mission to Central Asia (Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan) 7-16 June 2001*) blev Respublica den 7. juni 2001 forhindret i at udgive sin russiske udgave, idet det statsejede trykkeri Ushkun på opfordring af sikkerhedstjenesten nægtede at trykke udgaven. I udgaven befandt sig en artikel fra den engelske avis The Guardian, som handlede om, at præsidentdatteren skulle have fået aktier i det nybyggede Hyatt Regency Hotel i Bishkek.

3.8 Forhold for homoseksuelle og kvinder

En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister oplyste, at forbudet mod homoseksualitet blev ophævet ved Kirgizistans selvstændighed. Homoseksualitet er dog ikke socialt accepteret.

Media Resource Centre mente, at der især i det sydlige Kirgizistan forekommer kvindeundertrykkelse med relation til islam. Det gælder især uzbekerne. Det er således ikke velset, at kvinder har erhvervsarbejde. Derfor står især fraskilte kvinder og enker i en vanskelig social og økonomisk situation. Det er muligt for muslimske kvinder at blive skilt, men det fordømmes socialt. Kilden beklagede, at kvinderne generelt ikke kender til deres rettigheder og oplyste, at flere internationale organisationer arbejder med blandt andet oplysningskampagner for kvinder³⁷.

3.9 Andre menneskerettighedsforhold

Flere kilder anførte, at det er svært for NGO'er og især for NGO'er, der arbejder med menneskerettighedsforhold, at blive registreret. Media Ressource Centre mente således, at for lokale NGO'er er det nødvendigt at få støtte fra de store internationale menneskerettighedsorganisationer for at kunne blive registreret. En international kilde oplyste, at formanden for Helsinki Komiteen efter at have udfærdiget en rapport om menneskerettighederne i Kirgizistan rejste ud af landet af frygt for at blive arresteret. En gruppe unge menneskerettighedsaktivister forklarede, at deres ansøgning om registrering blev afslået med den begrundelse, at der ikke er brug for menneskerettighedsorganisationer i Kirgizistan, og at ordet international ikke kunne indgå, da det anvendes af forretningsdrivende. Kilden forklarede, at manglende registrering giver en række praktiske problemer, såsom at der ikke kan åbnes en bankkonto, men at det i øvrigt ikke har legale konsekvenser for en organisations aktiviteter.

Parlamentets Menneskerettighedskomiteé og en gruppe unge menneskerettighedsaktivister anførte, at forsamlings- og demonstrationsfriheden er begrænset. Young Lawyers forklarede, at der i øjeblikket behandles en anke om at ophæve loven om forsamlingsfrihed, hvorefter den lokale administration kan give tilladelse til og dermed også forbyde offentlige forsamlinger. Anken er indgivet med den begrundelse, at den begrænser forsamlingsfriheden.

3.10 Retsforhold

Retssystemet er sammensat af forfatningsdomstolen, højesteretten, en voldgiftsret og en række regionale og lokale domstole samt militærdomstole. Derudover findes der såkaldte ældreråd hovedsageligt i afsidesliggende landområder. Medlemmerne af forfatningsdomstolen udpeges for en 15-årig periode af den parlamentariske forsamling efter præsidentens anbefaling, hvilket også gælder for medlemmerne af højesteretten og voldgiftsretten, dog kun for en 10-årig periode.

³⁷ Vedrørende handel med kirgiziske kvinder og børn se hertil IOM's rapport fra november 2000: *Trafficking in Women and Children from the Kyrgyz Republic*.

Young Lawyers oplyste, at voldgiftsretten behandler civile sager, og de traditionelle ældreråd behandler mindre kriminelle forseelser³⁸. Kilden oplyste endvidere, at sager anlagt ved en lokal domstol kan ankes til distriktsdomstolen og derfra videre til højesteret.

Der er ifølge Parlamentets Menneskerettighedskomité planer om at oprette en ombudsmandsinstitution, og parlamentet har netop førstebehandlet et lovudkast herom. Kilden mente, at en ombudsmand skal have eget budget, for at institutionens uafhængighed kan være sikret.

Hierarkiet i lovgivningen er ifølge Young Lawyers, at øverst findes forfatningen, herefter lovene vedtaget af den parlamentariske forsamling og endelig præsidentens dekretter og administrative cirkulærer og instrukser. Dekreterne, cirkulærene og instrukserne er ikke altid i overensstemmelse med lovgivningen. Visse instrukser begrænser således menneskerettighederne og er i strid med forfatningen. Kirgizistan har en forfatning, en retsplejelov, en lov om den offentlige forvaltning, en lov om privatret og en ny straffelov, som blev indført i 1997/98. På en række områder findes der kun instrukser eller cirkulærer. Der er for eksempel ingen lov om bevægelsesfrihed eller lov til regulering af migrationsforhold eller lov om statsløse.

En international kilde anførte, at der på nogle få områder er gennemført reformer. Den nye straffelov, mente kilden, er i hovedsagen en modificering af den gamle sovjetiske straffelov, hvorfor der er en ny lov under udarbejdelse.

Ifølge straffeloven er det fortsat muligt ved særligt svære forbrydelser at idømme dødsstraf³⁹. Indtil december 2001 er der dog indført et moratorium.

Ifølge Young Lawyers kender dommerne, hvoraf de fleste har været ansat i embedet fra før Kirgizistans uafhængighed, ofte kun cirkulærene og instrukserne, og bruger hellere et normativt regelsæt end forfatningen og internationale konventioner. De er uvidende om, hvordan nye regler implementeres. Kilden mente, at det var vanskeligt at overvåge retsforholdene, og at det tager tid at få implementeret nye retsregler.

Young Lawyers oplyste endvidere, at dommerne i lokal- og distriktsdomstolene skal bestå en test, og at testens indhold fastlægges af præsidenten. Parlamentets Menneskerettighedskomité mente, at det forhold, at dommere udpeges af præsidenten eller udvælges via en test, hvis indhold fastlægges af præsidenten, gør dem afhængige, idet dommere, som ikke følger den politiske linje, ikke bliver genudnævnt. Testen skal bestå hvert tredje eller femte år. En vestlig ambassade anførte, at domstolenes manglende uafhængighed bevirker, at de kan bruges politisk i sager mod politikere og journalister.

Young Lawyers angav, at der pågår en diskussion om reformering af domstolene. Blandt andet er der forslag fremme, hvorefter dommere frem for at skulle udnævnes skal vælges. Som et led i reformdiskussionerne er der oprettet et uddannelsescenter i Bishkek, hvor dommere skal lære at anvende internationale standarder.

³⁸ Ældrerådene har tidligere i flere tilfælde overskredet deres beføjelser, har anvendt tortur og idømt dødsstraffe samt stening. Der har de sidste år ikke længere været rapporteret om sådanne forhold. Jfr. hertil U.S. Department of State's rapport *Kyrgyzstan: Country Report on Human Rights Practices – 2000*. Februar 2001.

³⁹ Jfr. artikel 50 i *Ugolovnyj Kodeks Kyrgyzskoj Respubliki*. Bishkek.

Young Lawyers, Parlamentets Menneskerettighedskomité og en international organisation anførte, at der er udbredt korruption i retssystemet, og at det blandt andet skyldes lave lønninger. Ifølge Young Lawyers aflønnes en dommer med omkring 80 US dollars månedligt. En ledende tjenestemand i administrationen aflønnes ifølge Parlamentets Menneskerettighedskomité med cirka 25 US dollars månedligt. Disse lønninger skal, mente kilden, sammenholdes med at der i dag i modsætning til tidligere skal betales for alt, såsom sygehus, vand, el, skolegang m.m.

Young Lawyers forklarede, at mange kirgiziske borgere i retlige spørgsmål er uvidende, og at de ikke bekymrer sig om dokumenter, lovgivning m.m. Mange borgere vil derfor også hellere forsøge at løse en sag privat end at føre den for domstolene. At føre en sag for domstolene vanskeliggøres ifølge kilden og en international organisation også ved, at sagsøgeren skal kunne føre bevis.

Hvis en borger alligevel vælger at anlægge sag, skal staten til de ubemidlede, ifølge Young Lawyers, stille en advokat til rådighed. Men da staten ikke har det nødvendige budget hertil, sker det ikke, og klageren må derefter vælge at lade sagen falde eller på anden måde få midler til at føre den. Klienten møder som regel først advokaten i retten. En international organisation forklarede, at om end det efter loven ikke længere er tilladt, forekommer det stadig, at en forsvarer er en privat ikke-juridisk uddannet person.

Kyrgyz Committee for Human Rights oplyste, at ud af landets 2.000 registrerede NGO'er beskæftiger 80% sig med retsforhold og retshjælp. En international organisation bekræftede, at der findes flere NGO'er, der yder retshjælp. Ofte er det dog studerende, der ikke er dygtige nok, især ikke i retten, da de hverken har tilstrækkelig uddannelse eller erfaring. Det sker, at sådanne organisationer ved politiske sager indkaldes til interview af sikkerhedstjenesten, hvor de skal redegøre for årsagen til, at de forsvarer en politisk aktiv person.

Kilderne var enige i, at det er svært at få *fair trial* ved domstolene blandt andet på grund af den udbredte korruption. En international organisation mente, at det kun er muligt for personer med indflydelsesrige forbindelser at få en retfærdig rettergang, men at det fortsat vil være nødvendigt at have en dygtig advokat. Parlamentets Menneskerettighedskomité mente, at muligheden for *fair trial* er særdeles ringe, dels på grund af korruptionen og dels fordi der ingen linje er i retspraksis. Det kunne således ske, at en person blev idømt en bøde på 100.000 US dollars for et tyveri eller otte års fængsel for at have taget et får fra naboen.

En international kilde oplyste, at både undersøgere fra anklagemyndighedens kontor og politiet kan anholde mistænkte borgere. En person kan tilbageholdes indtil 48 timer, før vedkommende stilles for en dommer, men fristen bliver ofte overskredet. Young Lawyers oplyste, at politiet sjældent udarbejder en anholdelsesrapport, og at der derfor ikke foreligger nogen registrering. Derved er det svært at konstatere, hvorvidt fristerne bliver overholdt. En international kilde kendte ikke til tilfælde, hvor en person er blevet løsladt mod kautions eller mod tilsagn om ikke at forlade landet.

En international kilde mente, at forsvarsadvokater har svært ved at få adgang til deres fængslede klienter. Derimod har forsvarsadvokaterne som regel ingen problemer med at få adgang til de nødvendige skriftlige informationer.

3.10.1 Retshåndhævelse

Young Lawyers anførte, at fysiske overgreb og mishandling under politiets varetægt er almindeligt forekommende. Mishandlingen bruges til at fremme tilståelser. Den bruges dog også til at få en

anmelder til at trække sin anmeldelse tilbage. En international kilde oplyste, at graden af mishandlingen afhænger af hvilken struktur i retssystemet, der er involveret i sagen. Også undersøgelsesledere benytter sig af fysiske og psykiske overgreb. Young Lawyers mente, at da politiet benytter vold og slag, der ikke efterlader spor, er det vanskeligt at dokumentere, at der har fundet mishandling sted. Efter domsafsigelsen og under selve afsoningen sker der færre overgreb.

Parlamentets Menneskerettighedskomiteé anførte, at der er mange klager over politiets voldsanvendelse, men at der ikke har været ført sager, hvor en politimand er blevet sigtet for brug af vold eller tortur. En sådan sag skulle i så fald rejses af prokuratoren. Retshjælpsorganisationen Democracy oplyste, at enkeltpersoner ikke kan rejse en sådan sag ved domstolen, men at de kun kan skrive en klage, hvorefter det er prokuratoren, der beslutter om der skal rejses sag. Dette, mente kilden, gør prokuratoren sjældent. Young Lawyers mente heller ikke, at der har været ført sager vedrørende politivold, idet det er svært at bevise mishandlingen. Det er for eksempel vanskeligt at føre vidner til mishandlingen, idet der ofte alene har været andre politibetjente tilstede, som beskytter hinanden. I en sag, hvor en kendt person døde af mishandlingen, hed det sig således efterfølgende, at vedkommende sprang ud af vinduet. Ifølge kilden er det svært i det hele taget at dokumentere, at der under politiets varetægt forekommer mishandling, selv om der åbent tales om det i medierne. En international kilde bekræftede, at det er vanskeligt at føre sådanne sager på grund af beviskravene.

Fængselsforholdene er, ifølge Parlamentets Menneskerettighedskomiteé, yderst kritiske. Blandt andet er fængslerne overfyldte. Der er således tre gange så mange mennesker i fængslerne, end der reelt er plads til, og i politistationernes detentioner, der er på otte kvadratmeter, kan der være anbragt mere end 20 personer.

Young Lawyers oplyste, at der ikke findes entydige regler om hvordan afsoning eller tilbageholdelse skal foregå, men at kvinder, mindreårige og mænd skal afsones hver for sig. Det forekommer dog hyppigt, at kvinder sættes til afsoning blandt mænd, mindreårige blandt voksne og mænd blandt svært kriminelle.

Flere af kilderne anførte eksempler på korruption blandt politiet, herunder især færdselspolitiet. IOM berettede for eksempel om en sag, hvor nogle unge mænd havde fået frastjålet deres bil. Da politiet imidlertid kendte gerningsmændene, truede betjentene de unge mænd til at frafalde anmeldelsen. I modsat fald ville der kunne findes narkotika på dem. Retshjælpsorganisationen "Democracy" anførte ligeledes eksempler på politiets korruption (se hertil afsnittet om uighurer i Kirgizistan)⁴⁰.

⁴⁰ Delegationen blev ved sin ankomst til Bishkek om aftenen standset af civilklædt politi, som angav at søge efter narkotika og våben. Den ene af delegationsmedlemmerne måtte dertil i politiets bil fremlægge sin udenlandske valuta for efterfølgende at konstatere, at der manglede 100 US\$.

3.11 Statsborgerskab, dokumenter, ind- og udrejseforhold m.m.

3.11.1 Statsborgerskab

Consular Policy and Law Division oplyste, at der ifølge statsborgerloven af 18. december 1993 er to måder at erhverve kirgizisk statsborgerskab på, nemlig den generelle og den forenkede. Den forenkede gælder for forældre og ægtefæller til kirgiziske statsborgere samt efter en aftale med Rusland, Belarus og Tadjikistan statsborgere fra disse lande. Betingelserne for at opnå statsborgerskab via den generelle procedure er, at ansøgeren har haft fast bopæl i landet i mindst fem år, at det tidligere statsborgerskab afgives, da Kirgizistan ikke accepterer dobbelt statsborgerskab, at der ikke har været problematiske forhold af retslig karakter i det tidligere land, og at udrejsen er sket legalt. Det er præsidenten, der træffer beslutning i ansøgninger om statsborgerskab.

Department of Passport and Visa Registration oplyste supplerende, at mennesker, der før Kirgizistans selvstændighed har haft fast bopæl i landet, også kan opnå statsborgerskab efter den forenkede procedure uanset deres etniske tilhørsforhold. Dette omfatter også etniske kirgizere, der er født uden for landets grænser eller har levet uden for landets grænser i mange år. Af de 10.000 kirgizere, der er vendt tilbage til Kirgizistan fra SNG landene og af de 18.000, der er vendt tilbage fra andre lande, har mange således fået kirgizisk statsborgerskab. De kirgiziske myndigheder har oplysninger om hver enkel etnisk kirgizer i det tidligere Sovjetunionen registreret, herunder oplysninger om fødselsattester, skolebøger, pas m.v. Hvis udenlandske myndigheder er i tvivl om en etnisk kirgizers identitet, kan de rette henvendelse til Kirgizistans repræsentationer i udlandet.

IOM oplyste, at ansøgnings- og sagsbehandlingsprocedurerne er besværlige og langsommelige. Det er en komité, der behandler ansøgningerne, og det kan ifølge kilden være et "mareridt" at fremskaffe alle nødvendige dokumenter og opfylde alle betingelser. En etnisk kineser måtte således vente 20 år, før han fik statsborgerskab, selvom han siden sit femte år havde haft bopæl i Kirgizistan. For nyligt fik en tadjik som den første tadjik overhovedet efter en tiårig ansøgningsproces kirgizisk statsborgerskab. Tildelingen anses af IOM som positivt, idet der er 10.000 tadjikker i landet, der ligeledes venter på afgørelse af deres ansøgninger.

UNHCR oplyste, at personer, der opnår statsborgerskab, skal tage bopæl i områder, hvor kirgizerne er i minoritet.

3.11.2 Opholdstilladelse

Department of Passport and Visa Registration oplyste, at opholdstilladelse kan opnås på grund af ægteskab med en kirgizisk statsborger. I første omgang er opholdstilladelsen tidsbegrænset. Efter to år opnås der permanent opholdstilladelse, forudsat at vedkommende ikke har begået strafbare handlinger. Efter fem år kan vedkommende søge om statsborgerskab. Ægtefællen skal efter at have fået et visum søge om opholdstilladelse i landet. Det er dog også muligt at søge fra udlandet, men da er sagsbehandlingstiden længere.

IOM mente, at det er svært at få opholdstilladelse på grundlag af ægteskab, men at det kan være nemmere for visse nationaliteter end for andre.

3.11.3 Dokumenter

Department of Passport and Visa Registration oplyste, at kirgiziske statsborgere over 18 år får udstedt er nationalitetspas, der anvendes både som et indenrigs- og udenrigspas. For at være gyldigt som et udenrigspas skal passets internationale side være stemplet. Det er pas- og visumkontorerne (OVIR) under indenrigsministeriet, der udsteder pas, men det er udenrigsministeriet, der stempler den internationale side. De gamle sovjetiske pas er gyldige indtil år 2002. De er i dag næsten ubrugelige som udenrigspas, og bruges derfor hovedsageligt som indenrigspas. De nye pas har fortsat anført indehaverens etnicitet. IOM oplyste, at de gamle sovjetiske pas er gyldige indtil 2005, hvorefter de skal være udskiftet med kirgiziske pas.

Consular Policy and Law Division oplyste, at betingelserne for at få stemplet den internationale side er blevet liberaliseret siden 1999. Dog skal indehaveren forud have indhentet et visum til det land, der ønskes besøgt. Inden den internationale side stemples bliver der foretaget kontrol af, hvorvidt der foreligger strafferetlige forhold eller andet mod indehaveren. Der foretages herefter ikke yderligere kontrol, heller ikke ved selve udrejsen. Grænsemyndighederne har ingen centrale databaser over kirgiziske statsborgere, kun over udlændinge. Grænsemyndighederne vil dog være oplyst om kirgiziske borgere og udlændinge med ophold i Kirgizistan, der er eftersøgt af politiet.

Young Lawyers of Kyrgyzstan oplyste supplerende, at stemplet på den internationale side har samme udløbsdato som passet i øvrigt, og at passet således kan anvendes til flere udenrigsrejser.

IOM oplyste, at sagsbehandlingstiden afhænger af ansøgerens eventuelle forbindelser, og at gebyret ikke er særligt højt. Et ekstra beløb under bordet kan fremskynde sagsbehandlingen. Stemplingen kan afslås, hvis dokumenterne, herunder den nødvendige invitation fra landet hvortil rejsen gælder, ikke findes at være korrekte. IOM havde ikke hørt om tilfælde, hvor stemplingen er blevet afslået af politiske årsager. IOM bekræftede, at hvis den internationale side er stemplet, er indehaveren blevet kontrolleret af myndighederne.

Den internationale side afløste, ifølge IOM, i 1999 det tidligere exit-visum.

Department of Passport and Visa Registration anførte, at falske pas er et stort problem, og at sikkerheden i de nye kirgiziske pas ikke er optimal. Passene er nemme at kopierer, og det er nemt at udskifte foto. Da det er forskellige myndigheder, der henholdsvis udsteder pas og stempler den internationale side, og det ikke er nødvendigt med et personligt fremmøde, når den internationale side skal stemples, kan der ske bedrageri. IOM bekræftede disse oplysninger og tilføjede, at det er enkelt at få udstedt et pas, og at det ofte forekommer, at folk sælger deres pas og får udstedt nye, idet de hævder at have tabt de gamle. Det er også muligt at få udstedt pas via en rejseagent uden selv at skulle give møde. Der har også været tilfælde af korruption blandt de udstedende myndigheder.

IOM oplyste, at kirgiziske statsborgere udover nationalitetspas er i besiddelse af en fødselsattest og eventuelt et kørekort, der kan anvendes som personidentifikation.

3.11.4 Registrering

IOM oplyste, at den tidligere form for propiska, hvor der skulle indhentes tilladelse til at bosætte sig et bestemt sted, er blevet ophævet, og at den i dag er afløst af en registreringspligt. Dog er det sådan, at der skal opfyldes bestemte krav til boligforholdene, herunder størrelse og sanitære indretninger, for at en person kan blive registreret. Disse krav, der ændrer sig hele tiden, gælder især

for hovedstaden Bishkek, hvor mange derfor bor illegalt. Uden et registreringstempel i passet er der ingen adgang til de sociale ydelser. Kyrgyz Committee for Human Rights bekræftede, at der er registreringspligt for blandt andet at kunne få arbejde eller for at kunne benytte sygehusvæsenet, men at det i dag er problemfrit at blive registreret.

3.11.5 Migrationsforhold

Consular Policy and Law Division oplyste, at der er mange kirgizere, der udrejser på grund af landets høje arbejdsløshed, og at det især gælder unge mennesker mellem 20 og 25 år. Ofte lokkes de af rejsebureauer, der lover arbejde og permanent opholdstilladelse i udlandet. De unge betaler agenterne store summer, men agenterne forsvinder med pengene. Andre rejsebureauer sælger asylansøgninger med tilsvarende dokumenter. De 500 kirgiziske statsborgere, der de sidste år søgte asyl i Vesteuropa, er økonomiske flygtninge. Hvis Kirgizistan kunne få mulighed for at samarbejde med Vesteuropa, ville man kunne forebygge fremtidige problemer. Kilden ønskede samarbejde og aftaler med forskellige lande om udveksling af arbejdskraften.

UNHCR oplyste, at organisationen arbejder på et udkast til en immigrationslov, der kan leve op til internationale standarder. I juni måned skal en ny udlændingelov forelægges parlamentet. UNHCR har givet undervisning til sagsbehandlere i asylsystemet samt til personer, der arbejder ved grænsekontrollen.

3.11.6 Indrejseforhold for afviste asylansøgere

IOM havde ikke kendskab til, at afviste asylansøgere, såfremt deres dokumenter er i orden, har problemer ved indreisen. En international organisation havde heller ikke viden om, at asylansøgerne skulle have problemer, og havde heller ikke hørt om at deres ejendom var blevet konfiskeret. UNHCR oplyste, at der ikke findes lovgivning, der kan anvendes på kirgiziske statsborgere, som har søgt asyl i udlandet, og at der ingen problemer er med myndighederne ved indreisen til Kirgizistan for afviste asylansøgere, herunder uighurer.

4. Liste over konsulterede organisationer og personer

4.1 Kazakstan

Almaty Helsinki Committee: Nivel Fokouce, Director.

Komiteen, der er medlem af International Helsinki Federation, blev stiftet ved Kazakstans selvstændighed.

Association of Sociologists and Political Scientists of Almaty City: Bahitgamal I. Bekturganova, President.

Organisationen, der er en sammenslutning af forskere, arbejder med forskellige forskningsprojekter, herunder et om uighurerne forhold i hele Centralasien.

Center for Integration of Refugees: Nuražunova Tungam Majdanovna and Žamraev Allemžan Tilikovič.

Centret, der er en underafdeling af Counterpart Consortium som støttes af USAID, arbejder regionalt med integration af flygtninge og arrangerer træning og seminarer for cirka 20 involverede NGO'er.

International organisation.

IOM International Organization for Migration: Michael Tschanz, Chief of Mission IOM Kazakhstan.

Kazakstan International Bureau for Human Rights and Rule of Law: Zhovtis Evgeny, Director.

Organisationen, der udarbejder menneskerettighedsrapporter og anbefalinger i lovgivningsarbejdet samt yder retshjælp, samarbejder med UNHCR.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakstan, Consular Service Department: Bagdat Zh. Seitbattalov, Head of Directorate, and Rasheed T. Rakhimbekov.

Parliament of the Republic of Kazakhstan, Committee on International Affairs, Defense and Security: Zhabayhan M. Abdildin, Chairman and Senator.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees): Dr. Abdul Karim Ghoul, Head of liason Office.

UNDP (United Nations Development Programme): Leyla Bayshina, Project Coordinator.

Repræsentanter for uighurerne i Almaty

4.2 Kirgizistan

Center for the Development of Traditional and Contemporary Culture: Gulzat Kenjebekova, Director.

”Democracy”: Tursun Islam Niyaz Oglu: Chairman of the Rightprotective Organisation Democracy.

Organisationen, som er en registreret NGO, der blot består af nogle få advokater, blev stiftet i 1998. Den yder retshjælp til uighurer og andre minoriteter.

Department of the Migration Service of Kyrgyz Republic: Tolon Samutdinovich Turganbayev, Director General, and Emil Kachylekovich Imakeyev, Senior Specialist.

Foundation for Tolerance International: Indira Raimberdieva, Program Officer.

Organisationen blev stiftet i 1995/96 i samarbejde med UNHCR med det formål at undervise lærere om tolerance. I dag er konfliktbekæmpelse organisationens hovedformål. Under konflikterne i 1999 og 2000 i det sydlige Kirgizistan indgik organisationen i nødhjælpsarbejdet. Organisationens samarbejdspartnere er det schweiziske udenrigsministerium, UNICEF, UDAID m.fl.

A Group of Young Human Rights Activists.(En gruppe af unge menneskerettighedsaktivister)

En nyoprettet menneskerettighedsorganisation, der ønsker at være anonym

ICG, International Crisis Group: Azizulla Gaziev, Political Analyst, and Saniya Sagnaeva, Political Analyst.

IOM International Organization for Migration: Kakoli Ray, Chief of Mission in the Kyrgyz Republic, and Ruth Pojman, Chief Programme Specialist.

Ittipak, Uighur Society of the Kyrgyz Republic: Rozmukhamet A. Abdulkakiev, Chairman, and members. (Se beskrivelsen af organisationen i afsnittet under uighurer.)

Jewish Culture Society of Kyrgyzstan, Menora; Kritsman Vladimir, Chairman and Director of Private-State Jewish School, and Rosa M. Fish, Vice-chairman.

Det jødiske kulturcenter arrangerer en række kulturelle aktiviteter, giver sprogundervisning og yder humanitær hjælp til ældre mennesker. Den jødiske skole får finansiel støtte fra staten.

Kyrgyz Committee for Human Rights: Manasabyk Žakyšov, Laywer and Member of the Board, and Nijazaaly Bekberdinov, Coordinator.

Komiteen blev stiftet i 1986. I dag er komiteen medlem af organisationen mod tortur, OMCI og International Helsinki Federation m.fl. Det er under overvejelse at blive medlem af Federation Internationale des Ligues des Droits de l’homme. Komiteen leverer informationer til de nævnte organisationer.

Kyrgyzstan’s International weekly, The Sunday Observer: Angelina Tsoi, Correspondent.

Ministry of Foreign Affairs: Dr. Eric A. Beishembiev, Head of Consular Policy and Law Division, and staff.

Ministry of Internal Affairs: Colonel Nurkamil Abdykarovich Botoyarov, Director General of Department of Passport and Visa Registration

OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe): Dr. Marie-Carin von Gumpfenberg, Human Dimension Officer, and Kathleen Samuel, Political/Human Dimension Officer.

Media Resource Centre: Alisher Khamilov, Director.

Media Resource Centre, der har basis i Ferghanadalen, er et uddannelsescenter for journalister. Organisationen har 120 medlemmer. Den er finansieret med schweiziske bistandsmidler og har tidligere fået støtte fra UNESCO, der fortsat finansierer fire seminarer om året. Organisationen har forskellige internationale samarbejdspartnere, blandt andet Simira i Schweiz. Udover uddannelse afvikler organisationen seminarer om forskellige emner som for eksempel narkotika, prostitution m.m. Endelig yder organisationen retshjælp til journalister og redaktører.

Human Rights Committee of the Žogorku Keneša Kyrgyz Republic: Oksana Aleksandrovna Malevannaja, Chariman and PM.

”Respublica”, (daily independent newspaper): Zamira Sydykora, Editor-in Chief

Security Council of Kyrgyz Republic: Askarbek Mameev, Duputy-Secretary.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees): James Lynch, Head of Liaison Office, and Isabelle Mihoubi, Senior Regional Adviser.

Young Lawyers of Kyrgyzstan: Yan Violetta, Deputy.

Organisationen stiftedes i november 1997 på initiativ af studerende fra Kyrgyz-Russian Slavic University. I dag har organisationen filialer i Osh, Djalal-Abad, Naryn og Yssyk-kul regionerne. Bestyrelsen består af syv personer. Udover at arrangere undervisning, yde retshjælp og bistå flygtninge i asylansøgningsprocessen, er organisationen rådgiver i lovgivningsarbejdet, herunder i forbindelse med valgloven, flygtninge- og immigrationsloven, og samarbejder med UNHCR og UNICEF.

A Western Embassy

5. Bilag

Bilag 1: Kort over Centralasien

Bilag 2: Kort over Kazakstan

Bilag 3: Kort over Kirgizistan

Bilag 4: Bishket- og Dushanbe-deklarationer

Bilag 1: Kort over Centralasien

Bilag 2: Kort over Kazakstan

Bilag 3: Kort over Kirgizistan

Bilag 4: Bishket- og Dushanbedeclarationerne

